Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...етэмпэй 1921 оной ...рин 21-һээ гарана. | № 159 (18482) | 1990 оной июлиин 11, среда | Сэн 3 мүн.

...ветскэ Союзай Коммунис партиин XXVIII съезд тухай

ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

...0 оной июлиин 9-дэ Москвада, Кремлиин ...нүүдэй ордон соо, Советскэ Союзай Комму... ...артиин XXVIII съезд хүдэлмэрее үргэлжэ...эн байна.

...өөнэй пленарна заседани дээрэ СССР-эй Ми...нүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. И. Рыжков ...лэгшээр һууба.

...етскэ Союзай Коммунис партиин Центральна ...гедэй Политическэ тоосоон тушаа КПСС-эй ...II съездын резолюциин проектые делегадууд ...э болгон баталһан байна.

...ань заседани мүнөөнэй ба хүдэлмэриин гу... ...зарим асуудалнуудаар һанал бодолнуудаа ... абалсаа.

...лдэнь КПСС-эй Центральна шалгалтын ко...ин түрүүлэгшын орлогшо А. А. Низовцева болон КПСС-эй ЦК-гай хэрэгүүдые эрхилэгшэ Н. Е. Кручина асуудалнуудта харюусаһан байна.

Съезд КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин тоосоое баталба.

Асуултануудай ороһон дээрэһээ зарим делегадуудай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые шалгаһан тухай КПСС-эй XXVIII съездын Мандатна комиссиин түрүүлэгшэ Ю. А. Манаенковай мэдээсэлые забһарлалгын һүүлээр съезд шагнажа, анхаралдаа абаба.

Делегадууд съездын удаадахи резолюцинуудые бүхы талаһаань хаража үзөөд, баталан абаһан байгаа:

«Мүнөөнэй шатада партиин сэрэгэй политикын гол шэглэлнүүд тухай»;

«Демократическа эрхэнүүдые хамгаалха, коммунистнуудые харшалха ябадалтай тэмсэхэ».

Удаань КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. Н. Яковлевта үгэ үгтэһэн байгаа. Съезд дээрэ бүлэг делегадуудтай тэрэнэй уулзаһан тухай хуули бусаар тараагдаһан мэдээнүүдые буруушаагаад, энэнь үндэһэ баримтагүй хардалга гүрдэлгэ болоно гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Иимэ мэдүүлгын баримтануудаар шалгалта үнгэргэхэ даабари үгтөө.

СССР-эй Гүрэнэй аюулгүйе сахиха комитедэй түрүүлэгшэ В. А. Крючков асуудалнуудта харюусаа.

А. И. Лукьяновай түрүүлэлгэ доро үнгэрһэн үдэшын заседани дээрэ делегадууд КПСС-эй Уставай проектые зүбшэн хэлсэжэ эхилээ.

Съездэ хабаадагшадай оруулһан хубилалтанууд болон нэмэлтэнүүд тухай мэдээсэл комиссиин түрүүлэгшэ М. С. Горбачев хэһэн байна. Съезд партиин Уставай проектые үндэһэ болгон баталан абаба. Тэрэнэй һүүлээр заһабаринууд болон ажаглалтануудые тодорхойгоор зүбшэн хэлсэһэн байгаа.

Июлиин 10-да съезд хүдэлмэрее үргэлжэлүүлээ.

АМЕРИКЫН ЭЛШЭН САЙД — БУРЯАД ОРОНДО

Июлиин 7—10-да Буряад орондомнай Америкын Холбоото Штадуудай Онсо ба бүрин эрхэтэ элшэн сайд Джек Мэтлок Ребеккэ Мэтлок һамгантаяа айлшалба.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведтэ тэрээнтэй уулзалга болоһон байна. Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаев тон түрүүн айлшадай бэеын лагшан тайбаниие һураад, Буряад ороной газар дээрэ үндэр айлшадые үшөө дахин угтажа байһандаа баяртайбди гэжэ хэлэбэ.

Энэ удаа танай эндэ ерэһэмни, ниислэл хото, республика соогуур аяншалһамни, тон һонирхолтой байба. Сагайшье уларил ехэ таарамжатай. Үсэгэлдэр арадай һайндэр сурхарбаан гээшые харабабди. Ехэ һонин байба. Түрүүшынхеэ ишшэ ерэһэн сагһаа гурбан жэл тухай болобо. Энэ үедэ танай эндэ горитой хубилалтанууд болоо байна. Эдэ хубилалтанууд сооһоо ямарынь эгээл удха шанартай гээшэб гэжэ Дж. Мэтлок эээдһээ асууба.

Үнгэрэгшэ хабартаа нютагай засагай зургаануудта һунгалта болобо. Республикын Верховно Соведтэ 175 депутат һунгагдаа. Тэрэнэй бүридэлдэ саг үргэлжын комиссинууд байгуулагдажа, һаяын сагта бэелүүлэгдэхэ зорилгонууд тодорхойлогдожо байна гэжэ С. Н. Булдаев мэдээсэбэ. Саашань байгша оной августын тэндэ үнгэргэгдэхэ хамтын ехэ хэмжээ ябуулга — «Байгал-Мичиган» гэһэн театрально-экологическа фестиваль тухай хөөрэлдөөн болоо. Юрэнхыдөөшье, хоёр арадуудай хоорондохи харилсаа холбоонууд һураггүй хүгжэжэ, хоёр ороной түлөөлэгшэд бэе бэедээ бүри ехээр этигэдэг болонхой. Хэдэн жэлэй урда тээ Холбоото Штадуудта ошохо тухай бидэ һанаандаашье оруулдаггүй һэмди гэжэ Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ мэдэрбэ. Харин мүнөө манайшье хүнүүд танда ошоно, танайшье эрхэтэд олоор ерэдэг болоо. Танай һамганай бүтээһэн гобеленүүдэй (хилгааһаар нэхэһэн зүйлнүүдэй) выставкэ манай хотын зоной дунда горитой һонирхол үүсхээ бэлэй. Мүнөө баһал тэрэнэй буулгаһан уран һайханай фото-зурагуудай выставкэ нээгдэнхэй. С. Н. Булдаев байгша оной гандуу уларилтай байһан дээрэһээ республикын хүдөө ажахыда тохёолдоһон шахардуу эрхэ байдал тухай айлшадта мэдээсэбэ.

Үнэхөөрөөшье хоорондоо ехээр ябалсадаг болообди. Теэд Буряад ороной зоной Америкэдэ бүришье олоор ошодог болоо һаань, һайн байгаа. Хүнүүд хоорондоо үгэеэ ойлголсоходоол, хойшодоо туһатай, дэмбэрэлтэй байдаг шуу гэжэ Дж. Мэтлок баталба. Михаил Сергеевичэй, Раиса Максимовнагай манай орондо тээсгэн айлшалаад ерэһэниинь ехэ удха шанартай. Шухала хэлсээнүүд баталагдаа. Эгээл һайн юумэниинь гэбэл, манай оронууд түрүүшынхеэ зүришэлдөөшэд шэнги бэшээр, харин һайн нүхэд шэнгеэр хөөрэлдөө. Дайсад байхаяа бүришье үнинэй болёо һаабзабди. Бүри гүнзэгы харилсаантай болохын тула бидэ булта хубитаяа оруулха аргатайбди гэжэ Америкын элшэн сайд хэлэбэ. Мичиганһаа бүлэг зоной танай ишшэ ерэхээ байһанда баяртайбди. Москвада тэдэниие угтахабди. Байгалые хамгаалха хэрэгтэ манай мэргэжэлтэд туһа хүргэжэ магад. Экологи бүхы бүмбэрсэг дэлхэйдэ хабаатай ха юм. Энэ талаар харилсаануудаа бүрил үргэдхэхэ шухала гэжэ Дж. Мэтлок баталба.

Совет-американ фестиваль минии түрэһэн нютагта — Байгалай урда эрьедэ үнгэрхэнь гээшэ. Тэндэхи нютагта шиидхэхээр болоһон асуудалнууд олон гэжэ С. Н. Булдаев тэмдэглээ. Ребеккэ Мэтлок сентябриин эсэстэ манай оронһоо ерэһэн бүлэг аяншалагшадые, мэргэжэлтэдые угтажа абаха аргатай гүт гэжэ асууба. Тэдэнэр Байгалые хамгаалха хэрэгтэ туһа хүргэхэ аргатай байха. Жэшээнь, элдэб материал, валютааршье туһалха байгаа. Угтахаар бэлэмди гэжэ республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. К. Агалов харюусаба.

Саашань Буряад ороной болон Америкын Холбоото Штадуудай хоорондо ямар харилсаануудые хүгжөөхэ тухай хөөрэлдөөн болобо. Илангаяа туризмын талаар үргэн харилсаануудые тогтоожо болохо гэжэ республикын хүтэлбэрилэгшэд тэмдэглэбэ. Хоёрдохёор модо болбосоруулгын, гурбадахяар, арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгын, дүрбэдэхеэр, минеральна түүхэй эд хэрэглэлгын талаар харилсаануудые хүгжөөхэ арга боломжонууд бии гэжэ үгэеэ ойлголсобо. Соёлой талаар харилсаануудые хүгжөөхөөр гэжэ Улаан-Үдын горсоведэй түрүүлэгшэ В. К. Кукшинов һануулба. Харин соёлһоо эхилээд, экологиин, ажал хэрэгэй талаар харилсаануудта орожо болохо.

Түгэсхэлдэнь Дж. Мэтлок республикын газетэнүүдэй, телевидениин түлөөлэгшэдэй асуудалнуудта харюусаа.

Уулзалгада партиин обкомой секретарь К. А. Албашеев, Верховно Соведэй түрүүлэгшын орлогшо В. В. Саржан, американ талаһаа Холбоото Штадуудай посольствын секретарь Джейн Флойд хабаадаа.

Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

АЙДАЛАЙ ОРЁО БАЙҺЫЕ ОЙЛГОН МЭДЭРЖЭ

...иин 7-ой заседани ...үгэ хэлэхэдээ, ...э үгтэһэн 250 гаран ...алнуудһаа эгээл шухалы...лээб гэжэ КПСС-эй сек... А. Н. Яковлев хэлэбэ. ...литикадахи байдал, энэ ...дохи үйлэ хэрэгүүд ту...мар политическэ хараа ...баримталдаг тухай асуу...удта харюу үгөө.

...нэй Литва ба Латвяар ...үедэнь КПСС-эй дээдэ ...эриин гэшүүнэй хэлэһэн ...нүүдые зарим делега...һануулһан байгаа. Союз... республиканууудай бэеэ ...ай байдалые үргэдхэхэ ...а тухай хэлээ һэм. Тии...ушар байдал мүнөөнэй... тон ондоо байгаа гэжэ ...да абаха шухала. Мүнөө...рхэ байдалда энэ орёо ...алые шиидхэхын тула тэ...и, харюусалга, политиче...өөрэлдөөн, шэнэ союзна ...н ба дэлгүүрэй харил...удта шалжэн ороого хэ... Соёлой үнэтэ шухаг ...үүдые, тобшолон хэлэ...хүшөөнүүдые һандаргаха ...лые буруушаажа, шанга ...тэ үгэхэ хэрэгтэй гэжэ ...хэлээ.

...н Европодохи байдал ... үсөөн бэшэ асуудалнууд ...даа. Политическэ элид...ба Э. А. Шеварднадзиин ...н үгэ соо үгтэһэн сэгнэл...дые сүм дэмжэнэб гэ...харюу үгтөө. Зүүн Евро... оронуудта социализмын ...ан тухай яаража хэлэһэ...хэрэггүй гэжэ ЦК-гай сек...рь ажаглаба.

... дүү партинуудтай КПСС-... буулдаг холбоо барисаан ... асуудалнуудые шэнжэл...ураа, уласхоорондын ком...с ба хүдэлмэришэнэй хү...өн һандаргагдажа эхилээ ... зарим делегадуудай ба...ажые үгэ хэлэгшэ эрид ...үшааба. Хитадай компар... Баруунай оронуудай за... партинуудтай холбоон ...аржа байна гэжэ жэшээ ...он тэрэ харуулаа.

...маниин нэгэдэлгэтэй хол...ой бүлэг асуудалнуудта ...усахадаа, имагтал Совет...оюз энэ асуудалые түү... түрүүлэн табиһан гээшэ ... тэрэ һануулба. Теэд мү...энэ асуудал ажабайдалаар ...даа. Тиин нэгэдхэгдэһэн ...маниин газар дайда дээрэ... манай орондошье, ямар ...н ондоо гүрэндэшье сэ...й аюулай хэзээдэшье то...дохогүйн тула энэ асуу...е шиидхэхэ хэрэгтэй.

...арти доторхи хүнгэлэлтэ... болон онсо булюу эрхэ... тухай асуудалаар съез... комисси байгуулхые за... делегадууд дахин дурад... гэжэ түрүүлэгшээр һууг...мэдээсэбэ. Съездэ хабаа...шад олонхиин дуугаар энэ ...дхалые баталан абаба.

...шэжэ үгтэһэн олон асуу...ууд аграрна политикада, ...ние бэелүүлгэдэ хабаатай ...гэжэ Е. К. Лигачев тэмдэг... Госкомстадай тоо барим...удые харуулха зуураа, һүү... табан жэлдэ хүдөө ажа...а жэл бүри дунда зэргэнь ...иллиард түхэриг һомолог...он байгаа гэжэ үгэ хэлэг...эмдэглэбэ. Хэрбээ энэ мүн...й хоёр дахин ехэ байгаа ...нь, манай орон дотор эдеэ ...лой асуудал нэгэ бага он...гоор табигдаха һэн. Хото ...дуудай болон хүдөө нюта...ай хоорондо сэнгэй талаар ...н тэгшэ байдал тогтоохо ...э гол шухала гэжэ КПСС-... ЦК-гай Политбюрогой гэ...н онсолон зааба. Мүнгэн зөөри хүдөө нютагуудта болдолгүй ехээр хубаарилха ёһотой гэжэ бэшэб. Таряашан газарай ёһотой эзэн, ежалайнгаа үрэ дүнгүүдэй эзэн болохо, ажахыгаа эрхилхэ түхэл янзые — колхоз, совхоз өөрөө мэдээд шэлэхэ гү, али таряашадай бэеэ даанхай ажахы өөрынгөө дураар байгуулха зэргэтэй гэжэ тэрэ хэлээ.

Архидалгатай тэмсэлтэй холбоотой асуудалнууд, тобшолон хэлэбэл, виноградай үгы хэгдэһэн плантацинууд, һалгаагдаһан предприятинууд тухай асуудалнууд табигдаһан байгаа. Тэдээндэ харюусаха зуураа, Указай баталан абтахын урда тээ дүрбэн жэлэй туршада үгы хэгдэһэнтэй сасуулхада, бага талмай дээрэ 1985—1989 онуудта виноградай ургамалнуудые шэнэдхэхэ зорилгоор виноград усадхагдаһан байгаа гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдээсэбэ. Зарим газарта техническэ сорт столово сортын винограадаар һэлгэгдэһэн байха. Теэд хүнүүдэй шэнэ виноград хоёрһоо үлүүтэй дахин ехэр хэрэглэдэг болоһоной түлөө хүнүүдые зэмэлһэнэй хэрэг бии аал гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

Залһаа табиһан асуудалнуудта харюусаха зуураа, парти ниитэ нэгэн байха, союзна республиканууудай компартинууд тэрэнэй бүридэлдэ байха ёһотой гэжэ тоолоноб гээд Политбюрогой гэшүүн харюусаба. Бэшээр һаа, КПСС политическэ оршон байдалһаа гараха, Совет Федерацы һандарха болохо. Социалис ёһоной хубилган шэнэдхэлгые, социализмын замаар общественные шэнэдхэхэ ябадалые, Ленинэй бодомжолһоной ёһоор, бодото научна социализм байгуулха зорилгые би дэмжэдэг гээшэб. Үмсын зөөри һэргээлгые буруушаанаб, юуб гэбэл, энэмнай политическэ ба социальна талаар маниие гэдэргэмнай татаха гэжэ этигэнэб гээд тэрэ хэлээ.

Гдлян Иванов хоёрой зүгһөө хэгдэһэн зэмэлэлгэнүүдтэй холбоотой асуудалнууд табигдаһан байгаа. СССР-эй Арадай депутадуудай съездын комиссиин, СССР-эй Прокуратурын материалнууд соо эдэ асуудалнуудта харюунууд үгтэнхэй гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Энэнь минии политическэ тэмсэлдэ һаад хэхэ зорилготой политическэ хардалга мүн болоно.

Удаань Э. А. Шеварднадзе үгэ хэлэхэдээ, тэрээндэ ороһон асуудалнуудай хахад шахуу хубинь Зүүн Европодохи үйлэ хэрэгүүдтэй, Германиин асуудалтай холбоотой юм гэжэ мэдээсэбэ. Гадаадын политика нэгэ хүнэй һанамжаар зохёогдодоггүй гэжэ тэрэ онсолон зааба. Зүүн Европотой, Германиин хэрэгүүдтэй холбоотой бүхы асуудалнуудые ороной дээдын политическэ хүтэлбэрилэгшэд хамтаараа хэлсэжэ, баталһан байгаа.

Германиин нэгэдэлгэ юундэ зүбшөөгдэһэн байгааб гэһэн асуудалда саашадаа харюусахадаа, ГДР-тэхи манай сэрэгүүдые хэрэглэжэ, энэ үйлэ хэрэгые болюулха арга боломжо байһан гэжэ гадаадын хэрэгүүдэй министр онсолон зааба. Гэбэшье ондоо зам шэлэгдэһэн байгаа. Юумэ ойлгодог бүхы хүнүүд, Европые ба манай арадые һүйдхэлдэ оруулха дурагүй бүхы хүнүүд энэ шиидхэбэриие дэмжэхэ гэжэ тэрэ һанамжална.

Дэлхэйн социалис байгуулалтын хуби заяан тухай хэлэхэ болоо һаа, «байгуулалта» гэһэн ойлгосо эли тодо байха ёһотой гэжэ КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн тэмдэглэбэ. Европодо социализмын байгуулалта бэшэ, харин тэрээн тухай хазагайруулагдаһан ойлгосонуудай гурим һандараа гэжэ хэлэбэл, зүб болохо. Социалис оронууд оршон байһан зандаа, тэдэнэр саашадаашье хүгжөөгдэхэ.

Варшавска нэгэдэлэй социализмын бүхы лагериин һандарһанай түлөө харюусалгые хэн даажа абахаб гэһэн асуудалда харюусахыень делегадуудай нэгэниинь тэрэниие гүйба. Һандархагүйн тула хүсөөр барижа байха ёһотой нэгэдэл ехэ орёо хэрэгтэ түшэг болоогүй, болохо аргагүй гэжэ харюудань хэлэгдээ. Хамтын аша туһада үндэһэлдэг холбоондо найдабал, манай аюулгүй байдалда дээрэ байха.

Лондондо НАТО-гай соведэй заседани дээрэ баталан абтаһан шиидхэбэринүүдтэ гадаадын хэрэгүүдэй министр һайн сэгнэлтэ үгэбэ. Тэрэнэй һанамжаар, тогтонижонги байдал ба этигэл найдал бэхижүүлхэ талаар урагшаа дабшаха арга бии болоно. Ниитэ Европын байшан байгуулха бодол бүтэхэгүй зүйл гэжэ тоолодог хүнүүдые үгэ хэлэгшэ буруушааба. Иигэжэ бодохо болоо һаамнай, бидэниие тойроод болоожо байһан үйлэ хэрэгүүдые ажаглахагүй, энэ хамтын байшан байгуулха талаар хэгдэжэ байһан үйлэ хэрэгүүдые ойлгохогүй байжа болохобди гэжэ тэрэ хэлээ.

Партиин энээнэй урдахи съезднүүд дээрэ хэлэһэн үгэнүүдээ, «брежневщиниие» байгуулгада оруулһан хубитаяа ямараар сэгнэнэб гэһэн асуудалда харюу үгтөө. Үнэхөөрөөшье, иимэ ушарнууд байгаа гэжэ тэрэ харюусаба. XXV ба XXVI съезднүүд дээрэ үгэ хэлэхэдээ, Генеральна секретариин нэрээр магтаалай үгэнүүдые хэлэһэн байхаб. Теэд хэрбээ асуудал табиһан хүнэй минии хараа бодолые һайса ойлгожо абахаяа һанаа һаань, тэндэ хэлэгдэһэн үгэнүүдэй бэшэ хубииень, ЦК-гай Пленумүүд дээрэ хэлэгдэһэн бусад үгэнүүдые, Грузида минии хэһэн элидхэлнүүдые харана бээз. Тэдэ жэлнүүдтэ эдилгэ абаха, үмэглэхэ ябадалтай шанга тэмсэл эхилһэн байгаабди. Тиихэдэ энэ хүшэр хүндэшье һаа, нангин тэмсэл эхилһэндээ бидэ омогорходогбди.

ЦК-гай Политбюрогой ба Секретариадай бүридэлдэ ородог хүтэлбэрилэгшэдэй хүдэлмэридэ тусхай сэгнэлтэ үгэхэ тухай урда тээнь абтаһан шиидхэбэриие шэнээр хаража үзэхые, асуудалнуудта харюунуудые шагналгые болюулхые дурадхаһан олон бэшэгүүд съездэ хабаадагшадһаа Президиумдэ орсо гэжэ түрүүлэгшээр һуугша М. С. Горбачев мэдээсэбэ. КПСС-эй ЦК-гай, тэрэ тоодо тэрэнэй хүтэлбэрилхы зургаанууд болохо КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ба Секретариадай политическэ ба бодото ажал ябуулгада сэгнэлтэ үгэхэ гэжэ хэлсээ.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта)

1990 оной июлиин 7-до болоһон Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалтын дүнгүүд тухай

Түбэй һунгуулиин комиссиин МЭДЭЭСЭЛ

Һунгуулиин Калашниковска 29-дэхи округто, мүн һунгуулиин Хонхолын 137-дохи округто тэндэһээ гаража ошоһон депутадуудай орондо Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалта 1990 оной июлиин 7-до үнгэргэгдэбэ.

Түбэй һунгуулиин комисси Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалтын дүнгүүд тухай окружной һунгуулиин комиссинуудай протоколнуудые хаража үзөөд, эдэ округуудта һунгалта болоо гэжэ тодорхойлбо.

Арадай депутадуудые һунгаха һунгагшадай список соо 6280 хүн оруулагдаһан байгаа. Дуугаа үгэлгэдэ 4679 хүн хабаадаа гэхэ гү, али энэнь 74,5 процент болоно.

Түбэй һунгуулиин комисси һунгалта тухай Хуулиин 49-дэхи статьятай зохилдуулан, Буряадай АССР-эй арадай депутадаар 1990 оной июлиин 7-до һунгагдаа гэжэ бүридхэлдэ абаба:

Һунгуулиин Хонхолын 137-дохи округто **Леонид Васильевич Потапов** — КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь, КПСС-эй гэшүүн, Улаан-Үдэдэ ажаһуугша.

Һунгуулиин Калашниковска 29-дэхи округто арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэһэн бүхы 6 кандидадай алинииньшье һунгагшадай диилэнхи олон дууе абажа шадаагүй дээрэһээ арадай депутадаар һунгагдабагүй.

Хуулиин 52-дохи статьятай зохилдуулан тус округто дахинаа дуугаа үгэлгэ үнгэргэгдэхэ юм.

1990 оной июлиин 7-до болоһон Буряадай АССР-эй арадай депутадуудай һунгалтын дүнгүүд тухай окружной һунгуулиин комиссинуудай мэдээсэл

Спискэдэ оруулагдаһан һунгагшадай хамтын тоо	Һунгалтада хабаадаһан һунгагшадай тоо	Үнэн бэшэ бюллетеньнүүдэй тоо	Арадай депутадта кандидадуудай фамили, нэрэ, обог	Дуугаа үгэгшэдэй тоо	
				түлөө	буруушаагаа
			Һунгуулиин Калашниковска 29-дэхи округ		
3281	1962	65	Куклин Анатолий Егорович	105	1792
			Мельгунов Александр Филиппович	103	1794
			Молчанов Георгий Валентинович	66	1831
			Очиров Валерий Михайлович	547	1350
			Ханхалаев Евгений Казакович	612	1285
			Цыганков Василий Степанович	423	1474
			Һунгуулиин Хонхолын 137-дохи округ		
2999	2717	7	Потапов Леонид Васильевич	2636	74

Үбһэндэ орохын урда

НЭГЭШЬЕ ҮДЭР МИИН ҺУУНГҮЙ

Хаа хаагуурхидал адли манай эндэшье баһал энэ жэлдэ зунай түрүүшын хахадта гайтайхан гандуу, хуурай уларилтай байба. Аяар апрель һараһаа эхилээд, июлиин гаратар эндэмнай газарай хүрьһэндэ шииг үгэхөөр мүртэй нэгэшье бороо ороогүй.

Иимэ бэрхэтэй байдалда урдаа хараха юумэмнай уһалуурил байһаниинь элитэ. Хабарһаа хойшо нэгэшье үдэр алгадгүй сабшалан дээрэл хүдэлхэ баатай бологдоо. Хажуугаарнь дээрэхи шэбэрһээмнай энэ жэлдэ уһан бага ерэжэ мэгдэхээгээ.

Тиибэ ябабашье оролдоһоной ашаар ехэнхи сабшалангаа уһаар тэгалдуулаагүйбди даа. Зарим газарнай дүрбэ дахин, нүгөөдүүлынь хуу гурба дахин уһалагдаа. Тэндэмнай мүнөө ногоониинь яһала һайн болонхой. Уһатай, намагтай газарайнь ургасые мүнөөшье сабшажа эхилхээр болоо.

Би энэ сабшалан дээрэ хоёрдохи жэлээ хүдэлжэ ябанаб. Тус сабшалангай эзэн совхозой суута луговод Дмитрий Иннокентьевич Шунков байһан юм. Энэ жэлдэ намтай суугтаа механизаторнууд Цыден-Доржо Гомбоев, Юрий Тэлин, Владимир Будаев гэгшэд сабшалан дээрэ хүдэлэлсэжэ, газарыем уһалалсаа, үбһэ ногооной һайн ургасын гараха хэрэгтэ ехэ хубита оруулалсаа.

Үнгэрһэн жэлдэ эндэ түрүүшынхеэ хүдэлхэдөө гектарай 36 центнер ургаса абажа, бүхыдэнь 4500 центнер үбһэ бэлэдхэхэ түсэбөө 7000 центнертэ хүргөө һэмди. Түсэб болон даабаряа үлүүлэн дүүргэһэнэй түлөө нэмэлтэ түлөөһэндэ 1200 түхэриг абааб. Эдэ бүгэдэ яһала һайн гээшэ ааб даа.

Теэд энэ жэлдэ нэгэл юумэн һанаандам тааранагүй. Ган гасуурай ехэ гасалан үзүүлхын хажуугаар, совхозой хүтэлбэрилэгшэд урма зоригыемнай уруу даража байна. Нёдондо яһала бараг уларилтай жэлдэ гектарай 20 центнер үбһэ абаха түсэб үгэһэн аад, мүнөө жэлдэ тэрэниие гектарай 25 центнер болгожорхёо. Иимэ ехэ ган гасуурай боложо байхые харанагүй гээшэ гү тэдэ? Хайшан гэжэ тэрэ түсэбынь дүүргэхэ зонбибди? Үнөөхил урданайхи мэтэ нэгэ жэлдэ һайн үрэ дүн туйлаа һаа, саашадаа тэрэнээ «бурханай хайраар» үшөөл ехэ болгохо ёһотойш гэжэ уһээ өөдэ хараад, таамагаар түсэблэдэг заншал орхигдоогүй гээшэ ха. Жэл бүри ехэ үндэрые харайжа, зүндөө рекорд табижа байдаг суута спортсмен Сергей Бубка бэшэ ха юмбиб. Нүгөө талаараа совхозой хүтэлбэрилэгшэд үлүү ехэ мүнгэ түлэжэрхинэ аа гүб ди гэжэ айна гээшэ ааб даа. Теэд бодото ажалай, үндэр үрэ дүнгүүдэй түлөө ёһотоор урмашуулха гэдэг эрилтэмнай хаанаб?!

Энээнһээ урда жэлнүүдтэ үбһэндэ эртэл орогты гэжэ дээрэһээ (районой, республикын дээдэ органуудһаа) захиралта буужал байдаг һааб даа. Энэ жэлэй эрхэ байдалда хайшан гэхэ юм ааб? Хура бороотой, халуун дулаан байһан, ногооной һайнаар ургаһан жэлдэ үбһэндэ эртэ ороходо дээрэ, энэнь арсашагүй. Тэжээл саг соогоо шэмэтэй гээр абтаха бшуу. Харин мүнөө жэлдэ хэдышье һайнаар уһалагдаһан сабшалангай ногоон һаял, һүүлэй ехэ хура бороһоо хойшол түлэг ургажа эхилээ ха юм. Тэдэниие бүри мүнөөнһөө сабшажа эхилээ һаа, ехэ үбһэ абахагүйбди. Үшөө бага зэргэ ургуулаа һаа, дээрэ гэжэ һанахаар. Урдань таряаша зон Ильин үдэрһөө хойшо, августын эхеэр, ногооной үрэһэеэ хаяһан хойнонь сабшадаг байгаа бшуу.

Тиибэ яабашье бидэ энэ жэлдэ июлиин 10 гаранаар уһа намагтай газарай үлэн ногооое сабшажа эхилхэ һанаатайбди, һобхон муу ногоон хожом болохо бүри шэмээ гээхэ ха юм. Тэрэниие мүнөө эгээл шэмэтэй байһан дээрэнь сабшажа абабал, зохисотой гэжэ һананаб.

Бидэ үбһэ хуряалга дээрэ ехэ уңжагайрдаггүйбди. Сагай уларилай бараг һайн байбал, богони болзорто үбһэ хуряалгаяа дүүргэхэ арга боломжо манда бии. Жэшээнь, бидэ нёдондо Хаалы гэжэ газарай 121 гектар сабшалангай үбһые хүдэлмэриин 20 үдэр соо абаа һэмди.

Урда жэлэйхидэл адли энэ жэлдэ механизатор Цырен-Доржо Гомбоевой звеногойхид минии сабшалан дээрэ үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ байна. Бии байһан 6 трактортаа техническэ харууһа, бага зэргын заһабарилга хээд үбһэндөө гарахабди. Гансал һанаата болохо юумэмнай — косилканууд. Тэдээндэ хэрэгтэй заһабарилгын зүйлнүүд — хюрөөгэй шүдэнүүд, шатун гэхэ мэтэ совхозой болон районой заһабарилгын предприятиин складуудта үгы, тэдэниие хаанаһаа олохо зонбибди гэжэ инженернүүднай үдэрэй һанаан болоно. Бүхы орон соо болоожо байһан худхаляа хуймаан дээрэһээ харахада, гүрэнэй хангалгын органууд эдэ мэтэ юумээр хүдөөгэй ажалшадые һаяаршье хүсэд хангадаг болохоёо байнагүй. Тиимэ һэн хойнонь бидэ, хүдөөгэй зон хэжэ шадаха юумэеэ өөһэдөө бэлдэдэг болоо һаамнай яаха юм? Урдань морин косилкануудай хюрөө хүдэлгэдэг шатунуудые манай дархашуул хуһа модоор хээд, сабшалгашадые һаадгүй ябуулжал байгша бэлэйл.

Үшөө нэгэ иимэ асуудал тухай хэлэхээ һананаб. Һүүлэй үедэ хаа хаанагүй, тэрэ тоодо манайшье совхоздо, ажахын тоосоондо гүйсэд орохо, бригадна болон арендна подрядаар хүдэлдэг болохо тухай хөөрэлдөөн боложо байдаг. Теэд тэдэнь хүсэд дүүрэнээр нэбтэрүүлэгдэнэгүй. Бидэ бүхы юумэнэйнгээ бодото эзэд боложоноошье ойлгоногүйбди. Намда нэмэлтэ түсэб үгэһэн тухай дээрэ хэлэгдэһэн жэшээ энээниие гэршэлнэ.

Мантай зэргэлээд Ивалгын совхоз-техникумэй луговод Д. Б. Бадмацыбиковай звено ёһотойл арендна гуримаар хүдэлдэг, бүхы юумэндээ бодото эзэн болонхой гэжэ харагшаб. Бидэшье тиимэ гуримаар хүдэлхэл һэмди. Тиигээ һаа, Хаалынгаа сабшаланһаа гадна, үшөө нэгэ гүүртэ буруу, хашарагуудые абаад, өөһэдынгөө бэлэдхэһэн үбһэ тэжээлээр тэдэнээ эдеэлүүлээд, адуулаад байха бэлэйбди.

П. КАРАТУЕВ,
Ивалгын районой Халютын совхозой луговод.

ХОРИИН РАЙОНОЙХИД ЗҮБШЭБЭ

Үбһэндэ орохо саг ерээ. Энэ асуудалаар һаяхан партийна-ажахын эдэбхитэдэй суглаан үнгэргэгдэжэ, үбһэ хуряалгада бэлдэлгын асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Үгэ хэлэгшэдэй һанаа зобооһон юумэн олон. Үбһэ хуряалгын техникэ заһабарилхада, запас частьнууд дутаалдана. Мөөртэй тракторнууд үсөөн. Мүн түлишэ-тоһодолгын материалнууд дуталдана. Эдэ бүгэдые эртээнһээ усадхаха хэмжээнүүдые эдэбхитэдэй суглаан хараалаа. Энэ һарын хахадаа районой ажахынууд үбһэндөө орохонь. Гэбэшье зарим ажахынууд набшаһата тэжээл бэлдэжэ эхилээ. Жэшээлхэдэ, Хүрбын совхозой ажалшад модоной набшаһа багсалжа хатаана. Мүн эндэ халаахай суглуулагдана. Энэ хүдэлмэри бусадшье ажахынуудта эдэ үдэрнүүдтэ эхилхэнь. Район дотор иигээд витаминтай-ногооной гурил гаргадаг агрегадууд хүдэлгэгдэхөөр бэлдэгдэжэ байна.

* * *

Тэрэшэлэн эдэ үдэрнүүдтэ хониной ноохо хайшалалга хаа хаанагүй эхилээ. Хонид туранхай байжа, ноохонойнь хөөрөөгүй байһанһаа боложо, энэ хүдэлмэри һаял эхилбэ. Ажахынууд энэ хүдэлмэриие богони болзорто үнгэргэхөөр зэһэнхэй. Хонидоор үсөөн Дээдэ-Тайлсын совхозойхид «сагаан алтаяа» суглуулжа дүүргээ. Эндэхи хонишод хараалһан түсэбөө үлүүлээ.

* * *

Энэ хүшэр байдалда ажахынуудай һү һаалиин фермэнүүдэй коллективүүд һүеэ доошолуулхагүйн түлөө оролдоно. Энэ талаар «Георгиевский» совхозой дүршэл һайшаалтай. Эндэхи фермэнүүд тэжээлэйнгээ цехэй хүдэлмэри байлгангүй, үнеэдээ һайнаар эдеэлүүлнэ. Энээнэй ашаар совхоз байгша оной хахад жэлэй түсэб болзорһоонь холо урид дүүргээ. Бороогой һүүлээр бэлшээри һайжаржа, эндэхи һаалишад эдэ үдэрнүүдтэ үнеэн бүриһөө 10—11 килограмм һү һаана. Эндэ Амгалантын фермынхид онсо шалгарна. Һаалишан М. Б. Ширапова хахад жэлэй туршада үнеэн бүриһөө 2500 килограмм һү һаагаад байна. А. П. Разуваева, О. Катин, Э. Цыренжапов гэгшэд баһал ехэ һү һаанхай. Энэ совхозой һаалишадай дүн район соо эгээл эрхимынь болоно.

Ю. БАЗАРЖАПОВ.

БАЙДАЛАЙ ОРЁО БАЙҺЫЕ ОЙЛГОН МЭДЭРЖ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

КПСС-эй ЦК-гай политическэ тоосоон тушаа резолюциин проектые бэлдэгдэжэ байһан тухай редакционно комиссиин зүгһөө тэрэнэй түрүүлэгшэ **В. А. Ивашко** хөөрэбэ. КПСС-эй XXVII съездын һүүлээр хубилган шэнэдхэлгын үедэ обществодо болоһон хубилалтануудые, дабшаха ёһотой гол шэглэлнүүдые харуулһан политическэ резолюциин хизаарлажа болохо гэһэн тобшолол комисси хэһэн байна.

КПСС-эй ЦК-гай ажал ябуулгада гансал удхатай сэгнэлтэнүүдые үгэхэ дурадхал зарим делегадууд хэлээ гэжэ мэдээсэгдэбэ. Редакционно комиссиин һанамжын ёһоор, тэрэнэй хүдэлмэрине хангалтагүй дээрэ тоолобол, Центральна Комитедэй бэелүүлһэн хубилган шэнэдхэлгын хараа шугамые буруушааһан удхатай болохо. Нүгөө талаһаа резолюци соо һайн сэгнэлтэ үгэбэл һүүлэй жэлнүүдэй туршада үзэгдэһэн шиидхэгдээгүй асуудалнуудые, дутуу дунданууд, алдуу эндүүнүүдые балартуулһан ябадал болохо. Тиимэһээ комисси шанарай-политическэ сэгнэлтэнүүдые үгэхые дурадхана.

Редакционно комиссиин түрүүлэгшэ резолюциин проектые уншажа үгэбэ. Зал соо тодхогдоһон микрофонуудаар тус документын гол удхаар, мүн бусад асуудалнуудаар элдэб янзын хараа бодолнууд, тодорхой дурадхалнуудшье хэлэгдэһэн байгаа. Партийна дээдэ хүтэлбэриин зарим гэшүүдэй ажал ябуулгада сэгнэлтэ үгэхэ дурадхал дахин гараад, энэ удаашье дэмжэгдээгүй.

Тиигэбэшье сэгнэлтэ үгэхэ асуудал энэ шанга үгэ булялдаанда шухала һүури эзэлһэн байгаа. ЦК-гай ба Политбюрогой хүдэлмэридэ, партиин бүхы политическэ хараа шугамда гү, али КПСС-эй ажал ябуулгын элдэб талануудтахи байдалда сэгнэлтэ үгэхэ гэһэн асуудалнууд гараа. Мохоо молхи найруулгануудай бэшэ харин баримтануудые элеэр үнэмшэлэн баталха, тэдээндэ өөһэдынгөө хандасые элирхэйлхэ хэрэгтэй гэжэ зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадагшад шиидхээ. Мүнөөнэй хүшэр хүндэ байдалай шалтагаануудые ойлгохо ба тэрэниие зайсуулха зүйлнүүдые хараалха шухала гэжэ делегадуудай нэгэниинь хэлээ.

x x x

Шанга арсалдаанай болоходо, бодомжотой зүб шиидхэбэринүүд абтадаггүй. Амаралтын үдэр редакционно комисси дурадхагдаһан лаблалтануудые резолюциин проектдэ оруулжа, делегадуудай дунда тараажа гэжэ хэлсэһэн байгаа. Понедельнигтэ, июлиин 9-дэ, проектые зүбшэн хэлсэлгэ үргэлжэлүүлэгдээ.

Воскресениин үдэрэй амаралтын гэжэ ёһын тэдысэ нэрлэгдээшье һаа, партийна хуралдаанай һудал үшөө сохижо байгаа. Хэгдэһэн хүдэлмэриин дүнгүүдые, алдагдаһан арга боломжонуудые сэгнэһэн элдэб хараа бодолнууд согсолоогдоо, партида ба орон дотор тохёолдоһон хүшэр хүндэ байдалһаа гараха замуудые бэдэрхэ талаар хөөрэлдөөнүүд болоо. Энэ үдэр М. С. Горбачев Н. И. Рыжков хоёр делегадуудтай — хүдэлмэришэн ангиин ба таряашадай түлөөлэгшэдтэй уулзаһан байгаа. Партиин Центральна Комитедэй политическэ тоосоон тушаа резолюциин — съездын шухала документын проект дээрэ делегадууд туха сүлөөгүйгөөр хүдэлөө. Редакционно комисси дурадхалнуудые, заһабаринуудые, ажаглалтануудые шэнжэлжэ согсолоо.

Июлиин 9-нэй үглөөгүүр съезд резолюциин проект дээрэхи хүдэлмэриин түрүүшын дүнгүүдтэ бусаба.

КПСС-эй ЦК-гай политическэ тоосоон тушаа съездын резолюциие үндэһэ болгон, делегадууд олонхиин дуугаар баталан абаба. Тус документын проектын зарим делегадуудта эртээнһээ үгтөөгүй байһан дээрэһээ нэмэлтэ ажаглалтануудые оруулха арга боломжо делегадууд олгохо, харин редакционно комисси тэдэниие согсолоод, бүхы дээрэнь хаража үзэхынь тула резолюци делегадуудай үзэмжэдэ табиха гэһэн шиидхэбэри абтаа.

Саг ошоно, хэлэхэ гэһэн зүйлнүүд олон. Съездэ хабаадаһан олохон делегадуудай яажашье һаа, трибунада гараха гү, али «сүлөө» микрофондо гараха хүсэлынь нэн түрүүн энээгээр тайлбарилагдана.

Энэ үглөөгүүршье эгээл олон янзын темээр делегадууд үгэ хэлээ. Жэшээнь, партийна ба гүрэнэй дээдын тушаалнуудые сүг ябуулха тухай асуудал зүбшэн хэлсэхые дурадхагдаа. ЦК-гай политическэ тоосооной талаар резолюциин проект тушаа ажаглалтануудые бэшээд үгэхэ гэжэ шиидхэгдэһэн байгаашье һаа, үгэ хэлэгшэд хойно хойноһоо бодожо, дурадхалнуудые оруулаа. Резолюциин баталагдахын урда элидхэлшэ М. С. Горбачев асуудалнуудта харюусажа, түгэсхэлэй үгэ хэлэг лэ гэһэн дурадхал ороо.

ЦК-гай Политбюродо ба Секретариадта ородог хүтэлбэрилэгшэдэй хүн бүхэнэй хүдэлмэридэ сэгнэлтэ үгэхэ асуудалда зарим үгэ хэлэгшэд дахин бусаһан, иимэ сэгнэлтэ энэ дороо үгэхые эрилтэ табиһан байгаа. ЦК-да кандидатурануудые дэбжүүлхэдээ, иимэ сэгнэлтэнүүдые үгэһэн дээрэ гэжэ съездын бусад делегадууд тэдэниие зүйтэйгөөр заһаа. Асуудалнуудта А. Н. Яковлевай үгэһэн харюунууд тушаа дураа гутажа байһан тухайгаа Алтайн делегат **Н. П. Зеленьков** мэдүүлээд, «өөрынгөө хараа шугамые тайлбарилхыень» эрилтэ табиха ёһотой гэжэ тэрэ хэлээ. Хараа шугамынь «партиһаа ба съездын делегадуудһаа нюуса шэнжэтэй» гэжэ тэрэ баталаа. Түгэсхэлэй үгэ хэлэхэдээ, А. Н. Яковлевай хараа шугамда бусажа, сэгнэлтэ үгэхэ, мүн тэрэшэлэн КПСС тушаа Б. Н. Ельцинэй баримталдаг хараа шугамда сэгнэлтэ үгэхэ гээд КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь дурадхагдаа.

Олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд, нэн түрүүн телевидени съездын хүдэлмэрие хэр зэргээр харуулнаб гэһэн асуудалаар һанал бодолнуудаа халан абалсаа. Тиихэдээ гансашье журналистнууд бэшэ, мүн делегадууд өөһэдөө съезд тухай юун гэжэ хэлэнэб гэһэн хөөрэлдөөн болоо. «Архидалгые буруушаалгын камбаниин» үедэ Краснодарай хизаарта виноградай плантацинуудай үгы хэгдэһэн тухай телевиденеэр баталһан **А. А.** Собчагай хөөрэлдөөндэ **Л. И. Киселев** хандаба. Энэ баталамжые Кубаниин түлөөлэгшэ буруушаагаа. Сэхыень хэлэхэдэ, виноградай плантацинуудта бэшэ, харин партиин крайкомой нэгэдэхи секретарь И. К. Полозковой нэрэ дээрэ хэгдэһэн сохилто энэнь болоно гэжэ ажаглаба.

Журналистнууд хэр хүдэлнэб гэһэн асуудал табигдаа. Краснодарай делегациин түлөөлэгшын удаа олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд тушаа бусад гомдолнууд микрофонуудаар хэлэгдэһэн байгаа. Хэблэлтэ холбоо тогтоохо талаар бүлэгэй хүтэлбэрилэгшэ делегат **Л. П. Кравченко** асуудалые тайлбарилха зэргэтэй болобо. Съездын хүдэлмэрие һайнаар харуулха талаар энээнэй урда тээ хэһэн дурадхалнууд тухайгаа ТАСС-ай Генеральна директор үшөө дахин һануулба. Партийна хуралдаанай хүдэлмэрие радио болон телевиденеэр харуулхын тула саг нилээн ехэ болгохо, съездын уг удхые ороной бүхы нютагуудай хүн зондо урданайхиһаа һураггүй ехэ хэмжээгээр хүргэхэ дурадхалнуудые оруулһан байгаа.

Центральна шалгалтын комиссиин тоосоон тушаа шиидхэбэрине съезд зүбшэн хэлсэжэ эхилбэ. Тус комиссиин түрүүлэгшын орлогшо **А. А. Низовцевада** үгэ үгтэһэн байгаа. Партийна ба гүрэнэй тушаалнуудые зэргэ эзэлдэг хүнүүд хаанаһаа ямар салин абанаб гэһэн асуудалда харюусаха зуураа, Политбюрогой бүхы гэшүүд ба гэшүүндэ кандидадууд — правительствын, министерствэнүүд ба албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд Центральна Комитедһээ салин абадаг гэжэ тэрэ хэлэбэ. Президентскэ соведтэ ородог Политбюрогой гэшүүд ба гэшүүндэ кандидадууд лэ тус советэй аппарадһаа салин абаха юм. Политбюрогой гэшүүдэй һарын салин 1200 түхэриг, Политбюрогой гэшүүндэ кандидадуудай —1100, Центральна Комитедэй секретарьнарай — 1000 түхэриг болодог.

Хүдэлмэриинь гол газарта съездын делегадуудта гүрэнэй мүнгэ түлэхэ ябадалда яажа хандахаб? Парти эдэ гаргашануудые даажа абаха ёһотой байгаа гү? Эдэ асуудалнуудта харюусаха зуураа, ниитын ба бусад уялгануудые дүүргэхын тула хүдэлмэриһөө һаатуулагдадаг хүдэлмэрилэгшэдтэ эдэ уялгануудые дүүргэхэ үедэнь салин хүлһэниинь түлэгдэдэг гэжэ Центральна шалгалтын комиссиин хүтэлбэрилэгшэ мэдээсэбэ. Ажахын гүйсэд тоосоондо ба өөһэдынгөө мүнгөөр өөһэдыгөө хангаха гуримда шэлжэн ороходо, эдэ түлбэринүүд түлэгдэхэеэ болихо ха. Съезднүүдтэ, конференцинүүдтэ хүдэлһэн, бусад хэмжээ ябуулгануудта хабаадаһан үдэрнүүдтэ партийна комитедүүд партийна бюджедһээ коммунистнуудта дундуур салин хүлһэ түлэхэ зэргэтэй.

Центральна шалгалтын комиссиин тоосоое съезд баталба.

КПСС-эй бюджет ба зөөри тухай долоон хоногой саада тээ хэгдэһэн элидхэлэй һүүлдэ бии болоһон асуудалнуудта КПСС-эй ЦК-гай хэрэгүүдые эрхилэгшэ **Н. Е. Кручина** харюусаба. XXVIII съездые үнгэргэлгэдэ хэгдэһэн гаргашанууд нэн түрүүн делегадуудые һонирхуулна. Хуралдаанай хүдэлмэриин арбан хоногто делегадуудай салин 700 мянган түхэриг, транспортын гаргашанууд — 500 мянга шахуу, гостиницын түлөө түлбэри 800 мянган түхэриг болохо ёһотой. Радио ба телевизионно дамжуулгын үнэ сэн 4,5 — 5 миллион түхэриг болохо. Телевиденеэр съездын заседанинуудые бүхы орондо бүри дүүрэнээр харуулха тухай асуудал шиидхэхэдээ, энэ мүнгэндэ делегадууд анхаралаа хандуулха зэргэтэй. Уридшалан бодожо үзэһэнэй ёһоор, съездые үнгэргэлгэдэ 11 миллион түхайтай түхэриг бүхы дээрээ гаргашалагдаха байна.

ЦК-гай аппарадай штадуудай тоо ба салин хүлһэнэй жэсэ тухай зарим делегадууд асууна гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдээсэбэ. Штадуудай ниитэ тоо 2352 хүн, тэрэ тоодо дунда зэргэнь 533 түхэриг салинтай харюусалгата хүдэлмэрилэгшэдэй тоо 1332 болоно.

Партиин политическэ дээдын хүтэлбэрилэгшэдые хангалгада хабаатай олон асуудалнууд ороһон байгаа. Энээн тушаа олон үгэ хүүр гараһан байна гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ. Мүнөөнэй политическэ хүтэлбэрилэгшэдые урданайхитай сасуулжа болохогүй гэжэ тэрэ ажаглаба. Хангалгын талаар үлэмжэ бүлюу хуули буса эрхэтэй байха ушарнууд байгаагүй гэжэ тэрэ ажаглаба.

Бюджедтэ анхаралаа хандуулхадаа, бюджедые бүрилдүүлгэдэ ба гаргашалгада эхин организацинуудай ба съездын бүхы делегадуудай анхарал хандуулха хэрэгтэй гэжэ хэрэгүүдые эрхилэгшэ хэлэбэ. Материальна бата баазын үгы һаа, КПСС урдахи зорилгонуудаа хүсэд хэмжээгээр дүүргэжэ шадахагүй.

Үгэ хэлэгшэ асуудалнуудта харюусаба. Тобшолон хэлэбэл, партиин бюджедые ба тэрэнэй дүүргэгдэһэн тухай тоосоое Политбюро баталдаг гэжэ тэрэ мэдээсэбэ. Чернобыль д о х и АЭС-эй гэнэ усалай һүүлээр хохидогшодой дунда тараахын тула һарын түлбэрине «Чернобыль» гэһэн жасада оруулха дурадхал хэгдэһэн байгаа.

«КПСС-эй бюджет ба зөөри тухай» резолюциин проектые делегадууд үндэһэ болгон баталан абаба. Хэлэгдэһэн ажаглалтануудые хараада абан, редакционно комисси тус документые бэлэн болгоод, съездын үзэмжэдэ табиха юм.

НКАО-да делегадуудые һунгаһан тухай асуудал шалгажа үзэхыень съездын даалгаһан бүлэгэй хүдэлмэриин дүнгүүд тухай съездын мандатна комиссиин түрүүлэгшэ **Ю. А. Манаенков** мэдээсэбэ. Азербайджанай Компартиин XXVII съезд дээрэ һунгагдаһан 27 лэ делегадуудай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые комисси батадхаа гэжэ мэдээсэгдээ. Азербайджанай Коммунис партиин съездын һүүлээр НКАО-да нэмэжэ һунгагдаһан 3 делегат ажаглагшадай эрхэ уялгатайгаар КПСС-эй XXVIII съезд дээрэ хүдэлхэ байна.

Съезд дээрэ хараалагдаха ёһотой 14 резолюцинуудай оройдоол нэгэниинь хүсэдөөр, харин хоёрынь үндэһэ болгон баталан абтаа. Резолюцинуудай проектнүүдые зүбшэн хэлсэлгые үргэлжэлүүлхые түрүүлэгшээр һуугша дурадхаба.

Дурадхагдаһан заһабаринуудай нэгыеньшье хараада абангүй, «Мүнөөнэй шатада КПСС-эй сэрэгэй политикын гол шэглэлнүүд» гэһэн резолюциин проектын түлөө делегадууд дуугаа үгэһэн байгаа «Демократическа эрхэнүүдые хамгаалха, коммунистнуудые харшалха ябадалтай тэмсэхэ» гэһэн резолюциин проектые зүбшэн хэлсэнгүй шахуу үндэһэ болгон баталан абаба. Һуралсалай, эрдэм ухаанай ба соёлой талаар КПСС-эй политика тухай делегадуудай дунда тараагдаһан резолюциин проект тушаа ажаглалтануудаа эдэбхитэйгээр хэлэхэ гэжэ делегадуудта дурадхагдаа.

Удаань **А. Н. Яковлев** үгэ абахадаа, «Нэгэдэл» гэһэн бүлэгтэ нэгэдэһэн демократическа ба марксистска платформонуудые баримталдаг залуу коммунистнуудтай тэрэнэй уулзаһан тухай съезд дээрэ тараагдаһан бэшэгые эрид буруушаажа байһанаа элирхэйлбэ. Съезд дээрэхи политическэ тэмсэл зарим талаараа «аягүй шэнжэтэй» болоно гэжэ тэрэ онсолон зааба. Партиин зэргэдэ 47 жэл ябаһан коммунист, съездын делегат һэн туладаа энэ хэрэгые мүрдэжэ, тэрэниие эмхидхэгшэдые олохые съездын Секретариадта даалгахые гүйнаб гэжэ хэлээ. Тэрэниие хэрдэжэ гүрдэһэн бусадшье материалнууд съезд дээрэ тараагдана гэжэ заагаад, таарахагүй, уголовно хэрэг хүрэтэр тухиралга хэгдэнэ гэжэ КПСС-эй ЦК-гай секретарь тэмдэглэбэ. Минии ами наһые хорсожо болохо, теэд дуугай байхые мни хэншье хэзээдэшье баадхахагүй гэжэ тус кампаниие эмхидхэгшэдтэ хэлэхэ гээ һэм гэбэ.

Энэ ушарые шалгажа, съездэ элидхэхыень делегадууд Секретариадта даалгаһан байгаа.

Зэлһээ ороһон гүйлтээр СССР-эй КГБ-гэй түрүүлэгшэ **В. А. Крючковто** үгэ үгтэбэ. Съезд дээрэ хэгдэһэн тоосооһоо улэмжалан, тэрээндэ 100 гараһ бэшэг ороһон байна.

Тогтонижо байгаа олон партинуудай эрхэ байдалда Комитедэй болон КПСС-эй хоорондохи харилсаанууд ямар шэнжэ шанартай байхаб гэһэн асуудал тон шухала болоно. Эдэ харилсаанууд горитойгоор хубилжа байнхай гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Эдэ органууд гүрэнэй засагай зургаануудай хиналта доро байдаг болоо. Аюулгүй байдалай аша туһануудта хабаатай асуудалнуудай талаар Комитет бусад партинуудай түлөөлэгшэдтэй бүтэмжэтэй харилсаанууд болон холбоонуудые тогтоохоор, тэдээндэ мэдээсэхээр, тэдээнтэй хамтын ажал ябуулга хэхээр хараална.

Хэдэ хэдэн делегадууд Гүрэнэй аюулгүйе сахиха органуудые политикада хабаагүй болгохо хэрэгтэ ямараар хандадагаа, тэндэ партийна организацинуудые үгы хэхэ тушаа ямараар хандажа байһанаа хөөрэжэ үгэхэ гүйлтатайгаар хандаһан байгаа. Эдэ органууд политика доторхи гол шухала юумые — ороной, гүрэнэй ба ниитын-политическэ үндэһэ һууринуудые, конституционно байгуулалтые, совет гүрэнэй политическэ засагые хамгаалдаг юм гэжэ КГБ-гэй түрүүлэгшэ онсолон тэмдэглээ. Тэдэнэй ажал ябуулгаһаа политическэ уг удхыень хаяхэ гэшэ чекистнүүдые ямаршье политическэ гол ёһонууд болон хараа шэглэлнүүдгүй ремесленнигүүд болгохо гэһэн удхатай байна бшуу.

Асуудалнуудай схэхэн бүлэг нацинууд хоорондын, үндэһэ яһанай шалтагаанаар болодог эрид хурса хёмороонуудые болюулха хэрэгтэ органуудай үүргэ ба хабсаладгын асуудалнуудта хабаатай байгаа. Болохоёо байгаа хёмороонууд тухай КГБ-гэй мэдээсэл эхэнхидээ совет, партийна, хуули ёһо хамгаалдаг зургаануудта саг соогоо дуулгагдадаг байгаа юм. Уридшалан хэлэгдэһэн мэдээсэл туһалжа шадаагүй. Органуудай зэмэ гэхэдэ, тэдэнэй ёһотой нэтэрүү шанга байжа шадаагүйнь болоно ха гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Гол шухалань гэхэдэ, хурсадаһан хёмороо зүришэлдөөнүүдые гуримшуулгада политическэ онол аргануудай аша үрэ үгэжэ болоомоор сагыень бидэ алдадаг байгаабди.

КГБ-гэй түрүүлэгшэ, далда экономикын ба эмхидхэгдэмэл гэмтэ ябуулгануудай байдалые шэнжэлэн хараад, эдэ аюултай үзэгдэлнүүдтэй тэмсэлэй талаар абтадаг хэмжээнүүд тухай хөөрэжэ үгэбэ. Эгээл доодо хэмжээгээр тоолобол, далда экономикын мэдэлдэ 150 миллиард түхэриг эрьесэдэ ябана ха. Далда экономико политическэ шэнжэтэй байха юм. Юуб гэхэдэ, хангалтагүй муу байдал зандань үлөөхэ гэжэ оролдодог, обществодо харша хүсэнүүдые бүридүүлнэ ха юм.

Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ хэгдэһэн КГБ-гэй урданай хүдэлмэрилэгшэ байһан Калугинай мэдүүлгэтэй холбоотой байдалые тайлбарилжа үгэхыень делегадууд гүйбэ. Зүришэлдөөтэ байдал 1979 ондо, тагнуулда тэрэнэй хүдэлмэрилжэ шадахагүй тухай хүтэлбэриин шиидхэбэри абаһан үедэ бии болоһон юм. Ондоо хүдэлмэридэ—Ленинградта өөрынгөө бэлиг шадабарие харуулха арга боломжо тэрээндэ үгтэһэн байна. Гэбэшье, эндэшье һайн юумэнэй болоогүйнь голхормоор. 55 наһа гүйсэхэдэнь генерал Калугин отставкада гаргагдаһан байна. Комитедэй хүтэлбэриин урда тэрэ элдэб эрилтэнүүдые табихые һэдэһэн байна, тиигэбэшье бидэ тэрээниень зүбшөөгөөгүйбди. Тэрэнһээ хойшо Калугин өөрынгөө заналтануудые бэелүүлдэг болоо һэн. Июлиин 14-дэ «Свобода» радиостанциин программаар тэрэнэй уняагы ехэ үгэ хэлэлгэ дамжуулагдаһан юм. Тиигэжэ гүрэнэй аюулгүйе хамгаалха зургаануудта эсэргүүгээр ээлжээтэ кампаниия эхилһэн байна. Тэрэнэй һүүлээр олондо мэдээсэл тараадаг совет болон гадаадын хэрэгсэлнүүдтэ хэдэн удаа хөөрэлдөө хэһэн, митингнүүд дээрэ, телевиденеэр үгэнүүдые хэлэһэн байна бшуу. Тэрээн дотороо тэрэ Гүрэнэй аюулгүйе сахиха комитедые айхабтар ехэ хүсэтэй зүргаан, общественн ажабайдалай бүхы талануудые шалгадаг, политическэ мүрдэлгэ хэдэг организаци мэтээр харуулһан байха юм. КГБ хадаа орон дотор демократи хүгжөөлгын гол һаалта мүн гэжэ гэхэ мэтээр хэлэдэг байгаа. Эдэ бүгэдэмнай худал хуурмаг байна гэшэ.

Тэрэнэй генералай нэрэ зэргэ болон шагналнуудыень болюулжа, Калугинда үлүүсэ шангаар хандаа бэшэ гүт? Үгы. Калугин генерал байһан, тиихэдээ гүрэнэй аюулгүйе сахиха органуудай ажал ябуулгын түхэл янзанууд, онол арганууд болон шэглэлнүүд элишэлэгдэжэ болохогүй гэжэ һайн мэдэдэг байгаа. Калугинай ябуулгада манай хандалга тухай хэрбээ хэлэхэ болоо һаа, бусад оронуудта тэрэмнай бүришье шанга байжа болохо байгаа.

Үдэшын заседани дээрэ делегадууд КПСС-эй шэнэ Уставай проектые зүбшэн хэлсэжэ эхилбэ.

Партийна Уставай талаар съездын комиссие толгойлһон **М. С. Горбачев** үгэ хэлэһэн байна. Уставай проектын талаар айхабтар олон дурадхалнуудай ороһон дээрэһээ манай комисси нилээд хүшэр байдалда ороо гэжэ тэрэ хэлэбэ. Ганса Секретариадта бүхэли боти болохо дурадхалнууд ороо, тэрээнһээ гадна үсөөн бэшэ дурадхалнууд сэхэ комиссида ороһон байна. Эдэ үдэрнүүдтэ өөрынгөө бүридэлтэйгөөр, мүн энээнтэй хамта бүхы республиканска партийна организацинуудые, бүхы платформонуудые түлөөлдэг делегадуудай саг үргэлжэ хубилжа байһан бүлэгүүдтэй хэбэадэлгатайгаар тэрэ нилээд ехэ хүдэлмэри хэһэн байна. Нилээд шанга үгэ булялдаан болоо, гүн гүнзэгыгөөр шэнжэлжэ үзэгдөө. Комиссида ороһон ехэ материал — ажаглалтанууд, дурадхалнууд болон заһаберинууд хэдэн үдэрэй туршада шэнжэлжэ үзэгдэһэн байна.

Гол түлэб хүдэлмэринь түгэсхэ болоһхой. Съезд дээрэ табигдаһан Уставай проект өөрынгөө шухала гол ёһонуудай ба дүримүүдэйнгээ талаар партие шэнэлхэ, тэрэниие демократизацилха зорилгонуудта харюусана гэжэ тобшолсон комисси хэһэн байна. Тиимэһээ Уставай проектые үндэһэн болгожо абахыень бидэ съездые гүйнабди. Энэ проект делегадуудай гарта үгтэнхэй.

Гэбэшье манай Уставай нэгэ хойшолуулашагүй асуудал мүнөөдэр шиидхэхэ хэрэгтэй байгаа гэжэ комиссиин түрүүлэгшэ үгзөө үргэлжэлүүлбэ. Эндэ партиин түбэй органууд болон ба тэдэнэй дээдын тушаалта хүнүүдые һунгаха гурим тухай хэлэгдэнэ гэшэ. Таанадай мэдэһээр, энэ асуудал зүблэхэ зүйлдэ оронхой ха юм. Бидэ энээндэ тулажа ерээд байнабди. Тиимэһээ хэрбээ бидэ таанадтай Уставай проектые үндэһэн болгожо абаад, саашадаа комиссиин өөрынгөө хүдэлмэри эсэстэнь хүргэхэ ба бүхы хубилалтануудые съездэ элидхэхэ байгаа һаань, харин партиин түбэй органуудые һунгалгада, бүридүүлгэдэ хабаатай бүлэгүүд болон параграфуудые мүнөө хаража үзэхэ хэрэгтэй байгаа. Иигээгүй һаа, бидэ саашаа добшажа шадахагүйбди.

КПСС-эй Уставые үндэһэн болгожо абаха проект дуугаа үгэлгэдэ табигдаба. Шиидхэбэри абтаһан байна.

Партиин хүтэлбэрилхы органуудые һунгаха гурим тодорхойлдог Уставай проектын параграфуудые зүбшэн хэлсэлгэ эхилбэ. Устав бэлдэхэ комисси тэдэниие түрүүшын ээлжээндэ хаража үзэхыень дурадхаһан байна.

Энэ асуудал дээрэ тогтоходоо, М. С. Горбачев иигэжэ хэлээ: Уставай проект тушаа үгэ булялдалгын үедэ партиин түбэй органуудай байгууламжа дотор КПСС-эй ЦК-гай Политбюро үлөөхэ, мүн тэрэшэлэн Политбюрогой хүдэлмэрие толгойлхо ЦК-гай Генеральна секретарине урданайхидаа адляар, гэбэшье энээнһээ хойшо гансал съезд дээрэ һунгаха гэһэн һанал бодол хэлэгдэһэн байна. Тэрэшэлэн ЦК-гай Генеральна секретариин орлогшые мүн лэ съезд дээрэ һунгаха гэжэ дурадхагдаа бэлэй. Тэрэмнай парти дотор хоёрдохи тушаалтын эрхэ түлөөлэлгэтэй байха, ЦК-гай Секретариадай хүдэлмэрие хүтэлбэрилхэ үүргэтэй байха болоно.

Имэ байгууламжын түлөө олон коммунистнууд үгэ хэлэһэн байна гэжэ КПСС ЦК-гай Генеральна секретарь мэдээсээ. Гэбэшье съездын урда тээ парти дотор зүбшэн хэлсэхын тула Уставай проектын ондоо түхэл тунхаглагдаа һэн гэжэ таанадта мэдээжэ. Тэрэнэй ёһоор, КПСС-эй хүтэлбэрилхы органууд тэрэнэй Президиумһээ, партиин түрүүлэгшэһээ, тэрэнэй орлогшонорһоо бүридэхэ аргатай байгаа. Тиихэ зуура Президиумдэ союзна республиканануудай партинуудай нэгэдэхи хүтэлбэрилэгшэдые оруулхаар дурадхагдаа бэлэй.

Имагтал энэ оршон байдалда делегадуудай анхарал хандуулха зуураа, партиин хүтэлбэрилхы органдо союзна республикануудай партинуудай ударидагшадые түлөөлхэ талаар үндэһэ баримтануудынь нилээд этигэмээр байгаа гэжэ М. С. Горбачев тэмдэглэбэ. Энэ гү, али тэрэ союзна республикын компартида хүдэлжэ байһан манай нүхэдтэ нэгэн ниитэ КПСС-эй хэмжээн соо бээ даагаад хүдэлхэ арга боломжо тэдээндэ үгэдэг, энээнтэй хамта партиин гол органууд болохо ЦК-гай, Политбюрогой ажал ябуулгада бодото дээрэ нүлөөлхэ арга боломжо үгэхэ Устав хэрэгтэй болоно ха юм.

Энэ талаар бидэ нилээд үргэн үгэ булялдаа үнгэргөөбди, тэрэнэй эсэстэ иимэ найруулга боломжотой гэжэ тоологдоһон байна: Политбюрое партиин Центральна Комитет бүридүүлдэг, Политбюрогой тооε ЦК-гай Пленум баталдаг, харин Политбюродо ородог гэбэл: Генеральна секретарь, тэрэнэй орлогшо, союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нуудай нэгэдэхи секретарьнар, мүн ямар тоо Пленум баталнаб, энээнһээ дулдыдан, ЦК-гай бүридэлһөө үшөө нэгэ хэды хүнүүд ороходо болоно гэжэ саашань М. С. Горбачев тэмдэглэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Секретариадай талаар дурадхалнууд тухай комиссиин хүтэлбэрилэгшэ элидхэһэн байна. Энэмнай—Политбюрогой хажуугаар съезднүүдэй, Пленумүүдэй, Политбюрогой шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ талаар үдэр бүриин бүхы хүдэлмэри ябуулха орган мүн. Тэрээнэй бүридэлдэ ЦК-гай Пленумээр һунгагдаһан ЦК-гай секретарьнар, тэрээнһээ гадна Секретариадай гэшүүд —хүдэлмэришэн ангиин, таряашадай, интеллигенциин, эхин парторганизацинуудай түлөөлэгшэд орожо болохо байгаа. Энэмнай эгээл үргэн аша туһануудые нэгэдүүлэн элсүүлхэ орган болохо байна ха юм.

Удаан бэшэ зүбшэлгын һүүлээр КПСС-эй Уставай проектые зохёон табиха талаар комиссиин дурадхалнуудтай зүбшэхэ гэһэн шиидхэбэри делегадууд абаба. Нэн түрүүн партиин хүтэлбэрилхы органуудай байгууламжада ба бүридүүлхэ гуримда хабаатай энэ документын дүрбэн параграф хаража үзэхэ гээд шиидхэгдэһэн байна.

КПСС-эй шэнэ Устав хадаа партийна олониитын засаг хангаха аргатай найдамтай оньһон байха ёһотой. Хүтэлбэрилхы органуудта зорюулагдаһан документын проектын параграфай талаар дэлгэрһэн эрид хурса үгэ булялдалгада энэ дүрим гол шухала болоһон байха юм. Үгэ хэлэгшэдэй олонхинь КПСС-эй байгуулалтын бүридэлые демокр-
партиин политикы-
гэ ба бэелүүлгэд-
низацинуудай үүр-
лүүлгэдэ шэглүү-
тэмжэтэй дура-
оруулһан байна.
раадаа абажа, Ус-
тын параграф б-
Парти дотор х-
гүйсэдхэхы болон
гануудые һунгалга
граф зүбшэн хэл-
шаг шууятай үгэ
болоо. Тодорхойлб-
делегадуудай этиг-
лэлгые бүхы тоос-
үлөөхэ тухай д-
оруулагдаһан байн-
Хэрбээ бидэ з-
таран абаа һаа,
жэл соо бүхы
өөһэд дээрээ даа-
минии һанахада, э-
дуу бидэ гаргажа
набди гэжэ үгэ б-
үедэ М. С. Горб-
Тиигэжэ бидэ өөһ-
гаха органуудые
байдалда оруулжа
Тиимэ болоо һаа,
тор хэншье бүрин
жалтатайгаар хүдэл-
най ороной эрид
хубилжа байһан
ажабайдалда үзэг-
нүүдтэ мүн лэ зү-
на ха юм. Хэрбээ
най эрхэ түлөөлэл-
гэлжэлүүлхэ замаа
лоо һаа, обществ-
ложо байһан хуби-
бидэ һаад ушарууп-
ди гэжэ бүгэдэн
ха бшуу.
Зүбшэн хэлсэһэ-
ринуудые оруулһа-
Уставай энэ параг-
гадууд баталба.
Партиин ажабай-
нүүдэй үүргэ ту-
һэн Уставай дүри-
дууд ехэ анхарал
Комиссиин дурадх-
түхэлдэ үгэ хэлэг-
тэнүүдые оруулав-
таар зүбшэн хэлс-
лээр Уставай энэ
заһабаринууд ба
дые хараада аба-
дуугаар батлагда-
хойлбол, партиин
хы органуудта һун-
нүүдэй өөрынгөө
тухай съезднууд
хо ба өөрынгөө
гада сэгнэлтэ аба-
рэгтэй гэжэ делега-
ЦК-гай Политбю-
ретариадта хаба-
дүримүүдые зүбш-
удаан болоогүй. Д-
дурадхалнуудые ха-
редакционно коми-
хэһан параграф
баталагдан абтаа.
Үгэ булялдалгы-
хэлэхэдээ, партийн-
ганизацинуудай эрх-
гэдхэлгын, союзна
кануудай компарти-
рилэгшэдэй
хүдэлмэридэ хабаа-
удха шанарые М.
онсолон тэмдэглэһэ-
гэн ниитэ партиин,
тавай хэмжээн соо
кануудай компарти-
нэ үргэн арга б-
үгтэнэ гэжэ тэрэ
Заседаниин түгэс-
гадууд үлүүсэ ха-
лаар комиссиин т-
«Ростсельмаш» нэ-
неральна директор
ковые һунгаба. Тэр-
хой бүридэлэй та-
хал тэрэ оруулха
Зарим делегадуу-
Яковлевай уулзалг-
териалнуудые тара-
асуудалые хаража
съездын шиидхэбэ-
жалан, Белоруссии-
тиин Витебскэ обк-
дэхи секретарь В.
ев түрүүтэй комисс-
хэ гэһэн дурадхал
ат оруулба. Энэ д-
талагдаһан байна.
Июлиин 9-һээ
заседанинууд гүйс-
нээр дамжуулагда-
гэһэн СССР-эй Го-
гой мэдээсэл соно-
Июлиин 10-да с-
мэрнеэ үргэлжэлүү-

«Сагаан алтаяа» сэбэрээр суглуулая!

БОГОНИ БОЛЗОРТО

— Байгша оной май—июнь һаранuудта хура бороо багатай байжа, хонидойнгоо нооһо хайшалха хаһаяа арбаад хоногоор хожомдожо эхилбэбди. Абаһаар энэ жэлдэ гүрэндэ тушаагдаха, ажахын гаргашануудта хэрэглэгдэхэ хонидой нооһо хайшалжа байнхайбди,— гэжэ Уланай колхозой нооһо хайшалжа абаха пунктые даагша В. Р. Эрдынеев хөөрэнэ.

Улагшахаан нютагта түхеэрэгдэһэн тус пунктда саг зуураар хүдэлхэеэ ажахын механизаторнууд, һурагшад, ажалһаа сүлөө хүдэлмэрилэгшэд ерэжэ, ниитын һүрэг хонидые хайшалалсажа, «сагаан алта» гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряажа абахадань туһалалсана. Мүнөө эндэ 36 хайшалагша, эртэ үглөөнһөө эхилээд, үдэшэ орой болотор хонидые хиргахадаа, үдэрэй туршада зуугаад, нүгөө заримашуулынь зууһаа үлүүшье хонидой нооһо хайшалжа, үдэр бүриингөө даабари үлүүлэн дүүргэхын түлөө оролдоно. Эдэ хонидые хиргахадаа баян дүршэлтэй болоһон хайшашад Александр Шадапов, Леонид Ангаров, Николай Шатанов, Жамсаран Гатапов, Цырен Очиров болон бусад олон юм. Эдэнэр лэ урда жэлнүүдтэ хонидой нооһо хайшалгаар үнгэргэгдэдэг мүрысөөнүүдтэ түрүүшын һууринуудые ээлжэ гарадаг байһан юм.

— Үнгэрэгшэ жэлдэ арбаад хоногой туршада 890—1050 толгой хонидой нооһо хайшалжа, колхоз соогоо түрүүшүүлэй зэргэдэ гаража ажахынгаа правлени, партком, профкомой тогтооһон шан бэлэгүүдтэ хүртөө һэмди. Энэшье жэлдэ түрүүшүүлэй тоодо оролсохо һанаан бии,— гэжэ тус колхозой жолоошон Александр Шадапов комбайнер Николай Шатанов хоёр омогорхоно.

Эндэхи пунктда колхозой бүхы хонидые асаржа нооһыень хайшалдаг гуримтай болоһхой. Ойро тойрон байрладаг отарын хонид үдэрэйл туршада «дэгэлээ тайлуулаад лэ» бэлшээридэ гарадаг, харин холоһоо асарагдаһан хонидынь ээлжээнэй ёһоор, эндэ хонон үнжэн байлгагдана.

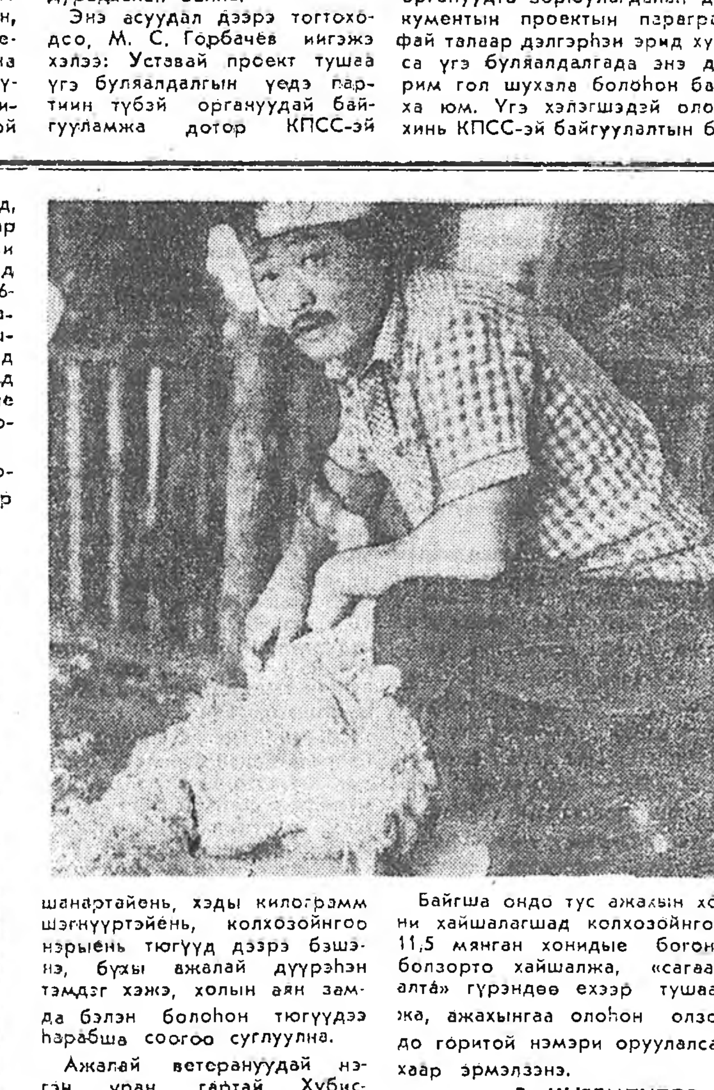
— Һаяын үдэрнүүдтэ Мүнхэ Будаевай, Гомбо Ринчиновэй, Цырен Бубеевэй, Василий Гармаевай, Баир Пиртановай, Санжи Раднаевай отарануудай хонидые хайшалжа дүүргэбэбди. Саанамнай холоһоо — аяар мянгаад шахуу модон болохо Онёо голой зүнай бэлшээридэ байһан хэдэн отарын хонидые хиргажа абахаар хараалнабди, — гэжэ Владимир Ринчинович тобшолно.

Бидэнэрэй эндэ хүрэжэ ерэхэдэ, ажалай халуун хаһа оронхой, хүн бүхэн өөһэд өөһэдынгөө хэдэг ажалдаа оронхой, туха сүлөөгүй байгаа бэлэй. Хонидые хайшалагшад электрын хүсөөр хүдэлгэгдэдэг хайшануудаа таршаганууулан, хонидойнгоо нооһо хиргана, харин һургуулиин һурагшад хайшалагдаһан нооһыень тэбэрэед лэ шэгнүүр дээрэ абаашажа, эндэһээ саашань шалгалтада дамжуулна. Эдэ бүгэдэ хүдэлмэриинь тусхай дансада оруулагдажа, хүнэй хэды шэнээн нооһо хайшалһан тухай тэмдэглэгдэнэ. Нэгэ газарта ябталагдана. Һүүлээрнь һурагшад нооһоёо пресс доро оруулжа, багсалалсана, уялсана.

— Үхибүүд хадаа үхибүүд, эсэхэ сусахые мэдэхэгүй, гар үзүүрэй энэ тэрэ хүдэлмэри хэхэдээ түргэн, шуумарнууд гээшэнь. Эдэнэрнай 4-дэхи, 6-дахи классуудай һурагшад Баир Цыренов, Валерий Шарушкин, Санжи Цыренов гэгшэд бидэнэй ёһотойл туһалагшад болоно,— гэжэ тус пунктые даагша нүхэр Эрдынеев омогорхоно.

Пунктые даагша пресс доро һоо гараһан нооһоной ямар шанартайень, хэды килограмм шэгнүүртэйень, колхозойнгоо нэрыень тюгүүд дээрэ бэшэнэ, бүхы ажалай дүүрэһэн тэмдэг хэжэ, холын аян замда бэлэн болоһон тюгүүдээ һэрабша соогоо суглуулна.

Ажалай ветерануудай нэгэн уран гартай Хубисхал Эрдынеевич Ангаров туһалагшадтаяа хонидой нооһо хайшалагшадай зэмсэг хайшануудые саг сооонь хурсадажа, эбдэрһыень заһабарилжа үгэхэ уялгадаа бүхы сэдьхэлһээ хандадаг юм.

Байгша ондо тус ажахын хони хайшалагшад колхозойнгоо 11,5 мянган хонидые богони болзорто хайшалжа, «сагаан алта» гүрэндөө ехээр тушаажа, ажахынгаа олоһон олзодо горитой нэмэри оруулалсахаар эрмэлзэнэ.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ. 1. Хонидые хайшалагшад, нооһо зөөдэг һурагшад Б. Цыренов, В. Шарушкин. 2. Александр Шадапов хони хайшална.

Авторай фото.

ТУХ
СҮЛӨӨ
Хүрбын совхоздо
шалалга һаяхан э
хүдэлмэридэ эртээ
хэл эндэ ябуулагд
Хони хайшалха м
хонидые хааха хор
сэд заһабарилагд
досоогуур сэбэрлэ
на. Совхозой ахам
ник Ж. Г. Гончикд
шухала хүдэлмэри
лаа ехээр хандуул
шадаар мүнөөдөө
хүн хүдэлнэ, сааша
олошорхо бээ. Нюу
да һургуулиин һура
хозой түрүү хайшаш
-залуугүй энэ хүдэ
баадана. Һургууль
классуудай һурагша
хэ, хонидые оруул
тууха хүдэлмэрие гү
хэнэ. Дуй дүршэлт
затор, наһанайнгаа
да гараһан Д. Б. Д
луун хаһаһаа үлэн
хурсадагшаар ажал
лээ. Хайшалалгын п
хы хүдэлмэришэд
луун эдеэ бариха,
аргатай юм. Тогоош
Доржиева хүдэлнэ.
Эгээл түрүүлэн То
отделениин хонишо
хайшалалгын пункт
намтартай. Мүнөө
отарын хонид х
байна. Һаянай ороһ
шииг һаад ушарууп
шадай дунда социа
сөөн эмхидхэгд

Ц.-Х. ГОМБОДО

худөө

Хорин район.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведтэ

...АГ ҮРГЭЛЖЫН КОМИССИНУУД ...ТООСОНО

[illegible]

— рэглэмкын эд бараа үйлэдбэрилгын, худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой, зоной ажабайдалай эрилтэ хангалтын асуудалнуудай талаар сагүргэлжын комиссин түрүүлэгшэ А. С. Богомолов мэдүүлбэ. [illegible]

Промышленностиин асуудалнуудай талаар [illegible]

— Нютагай Соведүүдэй [illegible]

Энэ хүдэлмэриин дүүрэhэнэй hүүлээр дурадхалнуудые Верховно Соведэй үзэмжэдэ табиха хараатайбди.

— Манай комиссиин ажал ябуулгын гол шугамнуудые тодорхойлхо талаар хүдэлмэри ябуулжа байнабди,— гэжэ [illegible] С. В. Калмыков мэдээсэбэ.— [illegible]

— [illegible] улам олоор орохо, hунгагшадшье ерэнэ,— гэжэ Экологиин, Байгал нуурай оршон тойронхи дайдые хамгаалгын [illegible] комиссиин түрүүлэгшэ Ю. Ф. Ефремов хөөрэнэ. [illegible]

Гэбэшье Верховно Соведэй сагүргэлжын комиссинуудай [illegible]

«Элүүрэ энхэ байдал» гэhэн программа [illegible] Элүүрэ хамгаалгын асуудалнуудай талаар сагүргэлжын комиссиин түрүүлэгшэ В. С. Борисов хэлэбэ.

Сагүргэлжын комиссинуудай түрүүлэгшэнэрэй тоосоонуудые шагнаhанай hүүлээр [illegible]

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ С. Н. Булдаев [illegible]

— Эвенк арадай онсо өөрсэ байдалые сахиха тухай асуудалые шэнжэлхэбди,— гэжэ Национальна хоорондын харилсаануудые хүгжөөлгын ба нэрижүүлгын асуудалнуудай талаар сагүргэлжын комиссин түрүүлэгшэ Д. Т. Цыремпилов эльдхэбэ.— [illegible]

— Байгаали хамгаалгын Хуулиин хэзээгүүрлэхэ [illegible]

Б.-М. ЖИГЖИТОВ.

ДРАМАТУРГНУУДАЙ БЭЛИГ ХУРСАДАНА

[illegible]

Аха дүү хальмаг драматургнууд Василий Чонгонов «Хамхаhан добуун», [illegible]

Хальмаг драматургай литератураа талые даагша И. А. Дмитриев [illegible]

Манайшье драматургнууд [illegible]

Энэ жэлэй семинарые [illegible]

Семинар хүтэлбэрилэхэ [illegible]

Москвагай кинематографиин институдай [illegible]

Хурша республикануудай [illegible]

Гунга ЧИМИТОВ,
Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

БЭЛИГТЭЙ ЖУРНАЛИСТ, БЭРХЭ ЭМХИДХЭЛШЭ

«Буряад үнэн» газетын редактораар 18 жэлдэ хүдэлhэн Ц. Ц. Цибудеевэй 75 жэлэй ойдо

Циден Цибудеевич Цибудеев Буряадай АССР-эй Бэшүүрэй районой Шанага нютагта бодонгууд уг гарбалтай малша таряаша айлай гэр бүлэдэ 1915 оной июлиин 13-да түрэhэн юм. Тэндээ эхин шатын hургуулида hуража дүүргээд, буряад хэлэнэй хажуугаар ород хэлэ шудалха, хотын эрдэм соёлой хэшэг дээжэдэ хүртэхэ зорилготой Дээдэ-Үдэ ерэжэ, дунда hургуулиин дээгүүр классуудта заалгажа дүүргэhэн байна. Саашадаа hургуулияа үргэлжэлүүлхэ асуудал гараа hааб даа. Эндэхи КомВУЗ-ай орондо hаяхан эмхидхэгдэhэн ВКСХШ-гай (Хүдөө ажахын бүхэсоюзна коммунис дээдэ hургуули) комсомольско отделенидэ ороhон юм. Тэрэнь гурбан отделенитэй (партийна, комсомольско, хүдөө ажахын) байба. Тэрэ районуудта хүдэлхэ партийна, комсомолой, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдые бэлдэхэ зорилготой байhан юм. Тиин эндэ hуража байхадаа, 1932 оной намар Ц. Цибудеевичтэй анха түрүүн танилсажа, хани нүхэд болоо hэмди. Циден бэрхээр hурадаг, hарын, квартальна, жэлэй дүнгүүдээр хододоо магтуулдаг, хүндэлэлэй самбарта бэшэгдэдэг байгаа. hургуулиингаа ниитын эмхинүүдэй, түбхын түрүүндэ комсомолой хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаададаг бэлэй. Циден студент байхадаа, «Бурят-Монгольская правда», «Бурят-Монголой үнэн», «Бурят-Монгольский комсомолец» газетэнүүдэй редакцинуудтай нягта холбоотой байдаг hэн. Энэнь хожомоо мэдээжэ журналист болохо замдань эхи табиhан байгаа ха.

ВКСХШ-гаа 1935 ондо амжалтатай дүүргэжэ гараад, Эхирэд-Булгадай аймаг эльгээгдэжэ, тэндэ ВЛКСМ-эй райкомой секретаряар hунгагдаhан юм. Тэндэ хүдэлмэрилжэ байтараа, Улаан Армиин уялгата албанда татагдаад, тэрэнээ дүүргэжэ ерэhэнэй hүүлээр «Бурят-Монголой үнэн» газетын редакцида ажаллажа эхилээ бэлэй. Бэлигтэй, hүбэлгэн хурса, оролдосотой нэтэрүү туладаа журналистын онол мэргэжэлэй нюусануудые уданшьгүй ойлгожо эхилhэн байгаа. Тиигээд «Пионерэй костер» гэжэ республиканска газетын редактораар томилогдоо hэн. Саашадаа «Бурят-Монголой үнэнэй» таhагые даагшаар, удаань редакторай орлогшоор ажаллажа байтараа, 1942 ондо Совет Армиин зэргэдэ жагсажа, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда дүрбэн жэлэй турша соо совет гвардиин солото баатарай замаар дабшаа. Полит-хүдэлмэрилэгшэ, капитан, коммунист, Циден Цибудеевич Воронежско, Прибалтийска гурбадугаар фронтнуудай сэрэгүүдэй зэргэдэ жагсан, гитлеровскэ зэрлиг балмад алууршад дээрмэшэдые үй дэлдэлдэн, совет газар дайдаhаа намналсажа ябатараа, 1944-оной hүүл багта хүндөөр шархатаад, Ленинградай госпитальдо хэдэн hара аргалуулжа, эмшэлүүлжэ эдэгэмсээрээ, 1945 ондо, дайнай дүүрэhэн хойно, нютагаа бусажа ерээ hэн. Фашист сэрэгүүдтэ эсэргүү байлдаануудта баатар габьяа гаргаhанай түлөө Улаан Одоной, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай I шатын орденуудаар, «Шэн габьягай түлөө» болон бусад медальнуудаар шагнагдаhан байна.

Циден Цибудеевичэй түрэл «Бурят-Монгол үнэнэйнгөө» редакцида ороод хүдэлжэ байтарнь, партиин Буряадай обком тэрэниие пропаганда болон агитациин таhагай хэблэлэй секторые даагшаар томилоо hэн. Гэхэ зуура коммунис дээдэ hургуулиин комсомольско отделени дүүргэhэн, ВЛКСМ-эй райкомой секретаряар хүдэлhэн, дүй дүршэлтэй, мэргэжэлтэй хүн гээд, Буряадай комсомолой обкомой хоёрдохи секретаряар hунгагдажа, тэндэ хэдэн жэлдэ хүдэлhэн юм.

Буряадай АССР-эй радиодамжуулгын республиканска комитедэй түрүүлэгшын орлогшоор хүдэлхэ, буряад, ород хэлэ hайн мэдэхэ дүршэлтэй журналист хэрэгтэй болоод, партиин обком Циден Цибудеевич Цибудеевые энэ тушаалда томилhон юм. Эндэhээ Эрхүүгэй партийна hургуулида эльгээгдэжэ, тэрэниие амжалтатай дүүргэhэнэй hүүлээр, Москвагай партийна дээдэ hургуулида заочноор hураа hэн.

Ц. Ц. Цибудеев 1958 ондо «Буряад үнэн» газетын редактораар томилогдон баталагдаад, 1976 он хүрэтэр (18 жэлэй туршада), пенсидэ гаратараа, хүдэлмэрилhэн байна. Энэ үе соо партиин обкомой гэшүүнээр, Буряадай Верховно Соведэй депутадаар, мүн Президиумэй гэшүүнээр хэдэ дахин hунгагдаhан юм.

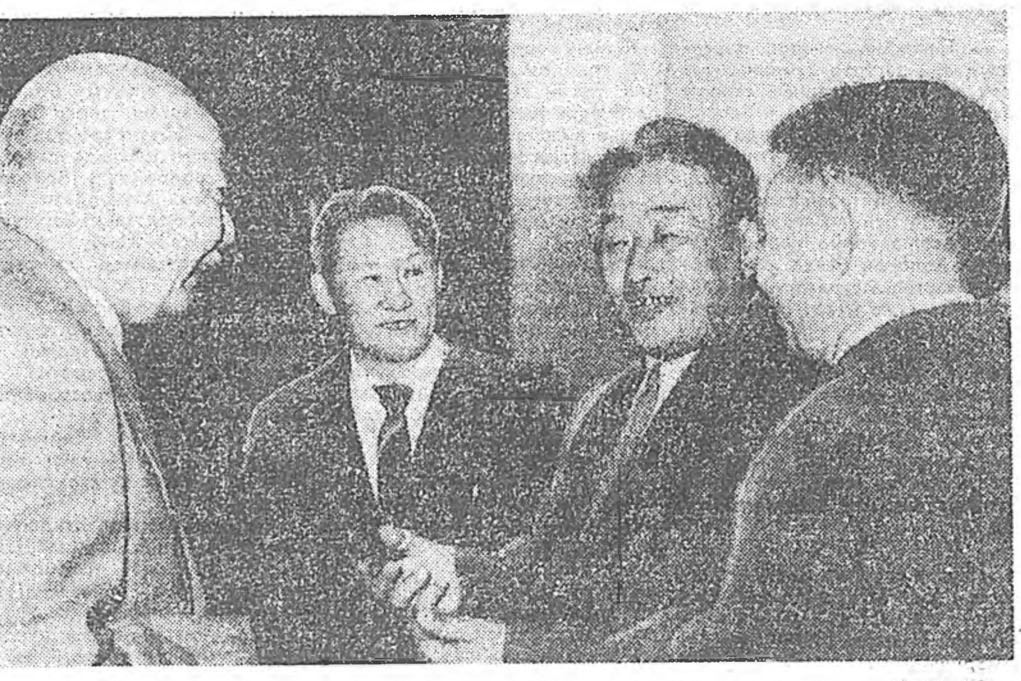
Редактораар ажаллажа байхадаа, буряад хэлэ бэшэг hэргээн хүгжөөхэ, дүримүүдыень нарижуулан hайжаруулха асуудалаар ехэ оролдолго, үүсхэл гаргадаг байhан. Энэ асуудалаар эрдэмтэд, уран зохёолшод болон багшанартай хамта республиканска хэдэн зүблөө үнгэргэhэн байна. Ород ба ондоо хэлэнүүдhээ абтаhан терминүүдые зүбөөр хэрэглэдэг болохо зорилгоор республикын Верховно Соведэй Президиумэй дэргэдэ тусхай терминологическа комисси эмхидхэгдэhэн байгаа. Эрдэмтэд, багшанар, уран зохёолшод болон бусад мэргэжэлтэдые олоор хабаадуулжа, хэдэн жэлэй туршада горитой хүдэлмэри хэгдэhэн байха юм. Циден Цибудеевич республика дотор ажаhуудаг үндэhэ яhатанай хоорондын хани барисаае улам батадхан бэхижүүлхэ, арадай ажахын, соёл гэгээрэлэй, ажаhуудалай эмхи зургаануудай, мүн бусад hалбаринуудай, хүдэлмэриин түрүү дүй дүршэлые олоной шадабари болгохо, хото болон хүдөөгэй улад зоной, илангаяа залуушуулай дунда ябуулагдадаг хүмүүжүүлгын, ойлгуулламжын хүдэлмэри үргэнөөр эмхидхэхэ асуудалнуудта коллективэйнгээ онсо анхарал хандуулдаг бэлэй.

Циден Цибудеевич редакциин хүдэлмэрилэгшэдтэ, мүн өөртөө шанга эрилтэ табидаг залан сэхэ заhтай хүн hэн. Тэрэ журналистын хүндэтэй аад; хүшэр замаар дүшөөд жэлэй туршада дабшахадаа, ехэ дүй дүршэлтэй болоhон, олон залуушуулда журналистын мэргэжэл шудалхадань туhалhан байха.

Циден Цибудеевич олон жэлдэ хэблэлэй, соёл гэгээрэлэй хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулhан габьяатай байhанайнгаа түлөө Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаhан, «Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшын» хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэhэн байна. 60 наhатай болоходоо, Циден Цибудеевич союзна тусхай пенсионер болгогдоhон. Мүнөө тэрэ мэндэ ябаа hаа, байгша оной июлиин 13-да 75 наhатай болохо hэн.

Бэлигтэй журналист, бэрхэ эмхидхэлшэ Циден Цибудеевич Цибудеевэй арюун тунгалаг дурасхаал тэрээнтэй олон жэлдэ хамта хүдэлмэрилhэн нүхэдэйнь, таниха хүнүүдэй зүрхэ сэдьхэлдэ үлэнхэй.

Раднажаб БИМБАЕВ,
партиин, ажалай ветеран,
РСФСР-эй тусхайта пенсионер.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарhаа) Х. Н. Намсараев, Ц. Ц. Цибудеев, Г. Ц. Цыденжапов, Ц. О. Очиров республикын уран зохёолшодой гурбадахи съездын забhарлалай үедэ, 1958 оной сентябриин 8.

Уншагшын

hанамжа

ТҮРҮҮШЫН ТЭМЭЭН hОХОР ГҮ?

«Буряад үнэн» газетын июниин 27-ной номерто толилогдоhон журналист Б. Рабданогой «hунгалта тухай бодолнууд» гэжэ статья hонирхон уншабаб. Шэнэ хуулиин ёhоор үнгэргэгдэhэн хоёр ехэ hунгалта тухай яhала баримтануудтай тус статья hанаса hин хүлгүүлжэ, элдэб бодол түрүүлhэн байна.

«Түрүүшын тэмээн hохор» гэhэн аман үгэ бии гээшэ ааб даа. Энэ үгүүлэлые hунгалтын дүнгүүдтэ дүүрэн удхаарнь тааруулан харахада, зохихогүй байха хэбэртэй. Юуб гэхэдэ, үнгэрэгшэ хабар hунгагдаhан арадай депутадууд дүтүү дүндаяа хэдэн hара тооложо, засагаа, байдалаа hэргээхэ түсэбүүдые зохёожо, харахада, дуулахада, депутадай хүдэлмэри арга шадалаараа хэжэ эхилээхэй. Тиимэhээ удахагүй тэдэнэй хүдэлмэриин түрүүшын дүнгүүдые обёоржо захалхабди гэжэ hанагдана.

Дурсагдагша статья соо ниитэлэгдэhэн баримтануудhаа уламжалхада, Б. Пахтанов депутадайнгаа эрхые өөрөө бөлюулха зэргэтэй гэжэ тобшолооб. Энэ хүн үнэн зүрхэрөө, сагаан сэдьхэлээрээ арад зоной ажабайдал тухай hанаагаа зобожо, оролдожо ябадаг хүн бэшэ, харин яагаадшье hаа, hарбайhанаа абажа hураhан хүн гэжэ ойлгооб. Хубилган шэнэдхэлгын хэрэгүүд урагшатайгаар бүтэhэй гэжэ hанахада, иимэ хуурмаг аргаар депутат болоhон хүнүүдые hөөргэжэ бусааха, орондонь сэхэ сэбэр шэнэ хүнүүдые hунгаха хэрэгтэй.

Иимэ ушар ганса Агын округто болоо бэшэ. Адлирхүү жэшээнүүд Буряадтамнайшье бии. Гүрэнэй хуули ёhондо хайша хэрэгээр хандаха гээшэмнай муу, нүгэлтэй ябадал гэhэн хатуу сэгнэлтэ арад зоной зүгhөө абаха зэргэтэй. Иимэ зэмэ бага, ехэ гэжэ байхагүй. Гүрэнэй хуулида хайша хэрэгээр хандадаг дээрэhээ тэрэ муугаар сахигдана гэжэ ажаглахаар.

hунгуулиин олохон бюллетеньнүүд үнэн бэшэ байгаа гэжэ журналист бэшэнэ. Энэ юу гэршэлнэб! Минии hанахада, хара амиhа, ганса бэеэ хараад ябадаг, хайша хэрэгээр бүхы юумэндэ хандадаг хүнүүд олон болоо ха. Иимэрхүү хараа бодол баримталан ябадаг хүнүүдэй хараа шугам ехэ хойшолонтой гэжэ hананаб.

Талаhаа ондоо хүн ерэжэ, унаhан хашаа бодхоохогүй, сооhон үбдэгыемнай халахагүй. Харин мүнөө элдэб наймаашад ухаангүй олон болежо, модо шулууемнай, арhа шүрбэhыемнай үнэгүйгөөр худалдажа абаад, яла сала бүд, лаха аргагүй ехэ сэнтэй компьютер наадахай дурадхадаг болонхой гэжэ ажаглахаар. Үглөөдэр юу эдихэмнай, нүгөөдэр юу үмдэжэ ябахамнай — манай хамтын хэрэг. Тиимэhээ энэ хэрэгтэ депутадуудай анхарал хандуулжа, хэмжээнүүдые абахаар болоол.

Тобшолон хэлэхэдэ, депутадуудые hунгалга хадаа манай эрхэтэн ёhоной ехэ уялга болоно. Энэ хэрэгтэ hунгагшад ямараар хандаhаб, тиимэл зэргын депутадууд hунгагдана. Мүнөөнэй депутадуудые хаража үзэхэдэ, дээрэ дурсагдаhан hунгалтанууд даншье «hохор» бэшэ байгаа гээд, зарим эдэбхитэй депутадуудай хүдэлмэри харуулна.

Д. ГАРМАЕВА,
hунгагша.

Улаан-Үдэ хото.

ОРОДОЙ СОЁЛОЙ ШЭНЭ ИНСТИТУТ

СВЕРДЛОВСК. Эндэхи Уралай гүрэнэй университедэй дэргэдэ манай орондо түрүүшынхиеэ ородой соёлой институт нээгдэбэ. Эндэхи болон Россиин бусад регионуудай hуралсалай заведенинүүдэй профессорнууд болон багшанар, олон жэлэй туршада хэлэ, бэшэг, түүхэ болон арад зоной hуудал, байдал шэнжэлдэг эрдэмтэд тэдэниие эмхидхэhэн байна.

Арадай аман үгын 100 мянган суглуулбари нютаг хэлэнэй картотекэнүүд, эртэ урдын славян арадай дүрбэн мянга шахуу хоморой шухаг номууд болон гар бэшэг шэнэ институдта бии.

Түүхын хүшөөнүүдые элирүүлжэ, арадтаа бусааха бэдэрэлгын хүдэлмэри үргэдхэхэ, ород хэлэнэй мүнөөнэй байдал, ниитын бодомжын түүхэтэ болон мүнөө үеын хэмжээе шэнжэлхэ, национальностьнууд хоорондын соёлой харилсаае хүгжөөхэ зорилго институт урдаа табина. Шэнэ институт монографинууд болон словарьнуудые хэблэхээр түсэблэгдэнэ.

— Институдай шэнээр байгуулагдаhан манда тон ехээр сэнтэй,— гэжэ түүхын эрдэмэй доктор Р. Пихоя хэлэнэ.— Университедэй эрдэмтэд зохёохы ажалайнгаа арга боломжонуудые мүнөө үргэнөөр бэелүүлхэ аргатай болоо. Хилын саанахи ород эрдэмтэдтэй нягта харилсаа холбоо байгуулха гэжэ бодомжолнобди. Илангаяа манай оронhоо түрүүлэн хилын саана гаража ошоhон хүнүүд маниие hонирхуулна: ород ухаан бодолоор мүндэлhэн лэ юумэн Россиин баялигуудай тоодо орохо ёhотой.

Ородой соёлой институдай археологууд, арадай аман үгые шэнжэлэгшэд, археографууд Уураал, Россиин холын элдэб областьнуудта экспедицидэ гаранхай.

(ТАСС).

НҮХЭР ТУХАЙГАА ҮГЭ

Ц. Ц. Цибудеев уран зохёолшо Ц. Доной түрэhөөр 70 наhананиь ойдо зорюулжа, 1975 ондо дурсалгаяа бэшэhэн байгаа. Тэрэнь тэрэ үедөө хэблэгдээгүй. Тингэбэшье удхаа шанараа мүнөөшье алдаагүй хадань, уншагшадай анхаралда дурадхагдана.

Совет буряад литературын үндэhэ hуури табигшадай нэгэн Ц. Доной түрэhөөр 70 жэлэйнь ойн тэмдэглэгдэжэ байхада, би тэрэнэй ажал ябуулгын ниитын болон партийно-политическэ тала тухайнь тобшохоноор хөөрэжэ үгэхэ hанаатайб. Ушарынь гэхэдэ, би Цыденжап Дондубонтой эдир наhандаа, удаань залуухан хүнүүд боложо ябаха үедөө дүтэ нүхэсэхэ золтой байhан хүм. Бэшэhэн рассказуудыень уншадаг, гэртэнь ба ажал дээрэньшье ябадаг hэм. Юундэб гэхэдэ, тэрэниие айхабтараар hайшаадаг, бүхы юумээрнь hонирходог байгааб. Ц. Дон гээшэ бүхы талаараа ехэл hонин хүн байhан юм.

Буряадай мэдээжэ уран зохёолшо Дольён Мадасоной Ц. Дон тухай дурсалгань hая «Буряад үнэн» газетэдэ тунхаглагдаа. Тэндэнь ингэжэ бэшээтэй: «**Хүн гээшэ хүнүүдэй сэдьхэлдэ элдэб янзаар хадуугдадаг. Заримантай ходо уулзажа, хэдэн жэлдэ хамта хүдэлжэшье байhан аад, түргэн мартаха гү, али бүүл-зүүл hанаха ушар байдаг. Харин тиихэдэ нүгөөдүүлтэй тон үсөөн, үнгэрхэдөө нэгэ дахин уулзаhаншье hаа, бүхы наhаараа мартахагүйш. Ц. Дон намда мартагдашагүйгөөр хадуугданхай»**. Дольён Мадасоной эдэ үгэнүүд намда сэб сэхэ хабаатай. Би эгээл ингэжэ хэлэхэ байнаб.

Ц. Дон гээшэ гансал элитэ совет уран зохёолшо байгаа бэшэ, харин ниитын болон политическэ ехэ ажал ябуулагша байhан юм. 18 наhатайдаа тэрэ Ленинскэ комсомолой дэргэдэ жагсажа, Гушадай-Хошуунай (тэрэ үедэ Мухар-Шэбэрэй, мүнөө Бэшүүрэй район) комсомолшууд болон залуушуулай ёhотойл удамаршань болоо бэлэй. Комсомолшууд Цыденжап Дондубоной ударидалга доро хүн зоной дунда политическэ горитой хүдэлмэри ябуулдаг байгаа. Ангиин тэмсэлэй үедэ партиин болон совет засагай ябуулжа байгаа политикые таряашадта ойлгуулжа үгэдэг hэн. Большевик партиин совет засагай түлөө политикые хүдөө нютагуудта нэбтэрүүлхын түлөө, ангиин дайсадтай тэмсэхын түлөө комсомолшууд эдэбхитэйгээр, үнэн сэхээр оролдодог бэлэй. Тэдэнэр соёл-гэгээрэлэй хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэдэг, уран hайханай наада харалгын үдэшэнүүдые үнгэргэдэг hэн. Эдэ бүхы хэрэгтэ комсомолшуудай залуу удамарша Цыденжап Дондубоной үүргэ тон ехэ байгаа. Тэрэ богонихон сагай хугасаа соо мэдээжэ болоhон. Тиин 1924 ондо Гушадай-Хошуунай гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшын орлогшын харюусалгатай хүдэлмэридэ дэбжүүлэгдээ hэн. Хошгүйсэдкомэй түрүүлэгшын орлогшо Цыденжап Дондубон совет засагай политикые олоной дунда ядхаха талаар горитой хүдэлмэри ябуулдаг, нютагай Совет дүүдэй үүргэ ба зорилгонууд тухай ажалшадта сог үргэлжэ хөөрэдэг байгаа.

1925 ондо Ц. Дондубон партида ороо. Марксизм-ленинизмын агууехэ hургаал заабаринуудта болон социалис Эхэ орондоо үнэн сэхэ байhанаа тэрэ эсэшэ сусашагүй бүхы ажал ябуулгаараа харуулжа шадаа.

Шадабаритай эмхидхэлшэ, эршэ түгэс ажал ябуулагша гэжэ сэгнэгдэhэн Ц. Дондубон 1927 ондо бүри харюусалгата ажалда — Мухар-Шэбэрэй райгүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшын тушаалда дэбжүүлэгдэбэ. Тиихэдээ тэрэ миил 22 наhатай байгаа. Тингэбэшье үдэр hүниие илгангүй, хүн зоной дунда ябажа, таряашадтай, малшадтай, илангаяа таряашадай комитедэй ажал ябуулагшадтай үргэлжэ хөөрэлдэдэг, зүбшэдэг hэн.

Цыденжап Дондубон 1928 ондо Улаан-Үдэдэ ажалда дуудагдажа ерээд, «Буряад-Монголой үнэн» газетэдэ харюусалгата секретаряар, таhагые даагшаар, редакторай орлогшоор удаа дараалан хүдэлбэ. Эсэстэнь 1931 онhоо 1933 он хүрэтэр тэрэл газетынгээ редактор байгаа. Энэ үедөө тэрэ партиин обкомой бюрогой гэшүүндэ кандидадаар hунгагдаhан намтартай. Эгээл энэ үеhөө Ц. Дондубоной партийна, политическэ, пропагандистска ажал ябуулгань айхабтар үргэнөөр ябажа эхилээ. Тэрэ республикынгаа аймагуудаар албанай хэрэгээр сагүргэлжэ ябажа байхадаа, колхозуудые эмхидхэхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаададаг, таряаша, малша зонтой, арадай гэгээрэлэй болон медицинын хүдэлмэрилэгшэдтэй, эхилэн бэшэжэ байhан уран зохёолшодтой уулзадаг, улад зоной урда лекци болон элидхэлнүүдые хэдэг, хүдэлмэришэн-таряашанай гүрэн түрын эгээл дүтын зорилгонууд тушаа сэдьхэлээ хүдэлгэн хөөрэдэг бэлэй. Ц. Дондубон хэзээдэшье, хаанашье олоной дунда ябадаг тула тэдэнэй, арад зоной ажабайдалтай нягта холбоотой байдаг байгаа.

1934-35 онуудта тэрэ Гэгээрэлэй арадай комиссараар хүдэлөө. 1936-37 онуудта Буряадай номой хэблэлэй марксистско-ленинскэ литературын секторые длагаа. Тон богонёор хөөрэхэдэ, Ц. Дондубоной ниитын болон политическэ ажал ябуулга иимэ байна.

Буряадай индустриализацида, хүдөө ажахын коллективизаци үнгэргэлгэдэ, үндэhэн соёлой байгуулалтада тэрэ эдэбхитэйгээр хабаадаhан хүн. Партиин обкомой эльгээhэн лэ газарта, партиингаа, арадайнгаа хэрэгтэ үнэн сэхээр алба хэдэгээ батадхадаг hэн.

Уран зохёолшо Ц. Дон арад зонойнгоо ажабайдалые hайн мэдэдэгээрээ хүсэтэй бэлэй. Тиимэhээл тэрэнэй гүүрhан дороhоо гайхалтай үнэн, ажабайдалай гүнhөө сэб сэхэ үндэhэтэй «Хиртэhэн hара» гэжэ туужа — коллективизаци тухай түрүүшын буряад зохёол — мүндэлhэн байна бшуу.

Ц. Дон бэлиг түгэс, дүрбэн тэгшэ уран зохёолшо байгаа. Тэрэ литературна элдэб жанраар бэшэдэг hэн. Эдэнь публицистическэ статьянууд ба корреспонденцинүүд, удха hайнтай очеркнууд ба үнэн байдал зураглаhан рассказууд, сатирическэ памфледүүд ба хурса фельетонууд болоно. Тэрэнэй литературна ажал ябуулгаар редакцида хүдэлжэ байха үедөө hонирхожо эхилhэниинь ехэ ашаг үрэтэй байhан юм. Совет элитэ уран зохёолшодой хэлэhэн үгэнүүдтэй танилсахадаа, тэдэнэй зохёолшо болоhондоо газетэдэл уялгатай байhанаа тэмдэглэдэгые мэдэнэбди. Үнэхөөрөөшье, ажабайдалай болон тэмсэлэй эгээл гүн соогуур ябадаг газетын хүдэлмэрилэгшэд элдэб hонирхолтой баримтануудай, уулзалга, хөөрэлдөөнүүдэй дундаршагүй баян нөөсэтэй байдаг. Бодото ажабайдалhаа үндэhэтэй үйлэ хэрэгүүдые болон уэгдэлнүүдые харуулжа hураhан, тэрэнээ таатай зохидоор зураглажа шадаха дүршэлтэйшье болоно ха юм. А. Серафимович, жэшээнь, уран зохёолшо болохо хуби заяандамни газетэ ехэ үүргэтэй байhан юм гэжэ хэлэhэн байдаг. Газетын хүнгэн бэшэ хүдэлмэриие шудалжа, дабажа гараhан зохёолшод тэрэнээ ёhотой hайн hургуули гэжэ тоолодогынь мэдээжэ.

Энэ хэлээшэмни Ц. Дондошье хабаатай юм. Тэрэ хэблэлдэ, юрэнхыдэнь, буряад журналистикын хүгжэлтэдэ горитойгоор нүлөөлдэг байгаа. Залуухан буряад совет литературын түлөөлэгшэдэй олонхинь тэрэ үедэ газетын редакцида хүдэлдэг hэн. Поэдүүд ба прозаигууд, шүүмжэлэгшэд ба фельетонистнууд журналистнуудтай ба хүдэлмэришэн, хүдөө бэшэгшэдтэй хамта хорёод онуудта ба гушаад онуудай эхин багай Буряад ороной түүхэтэ үйлэ хэрэгүүдые толотомо хурсаар, үргэнөөр харуулдаг байhан юм. Тэдэнэр үнгэрhэн юумэнэй ула боложо, хойшоо гараха, шэнэ юумэнэй зула мэтэ бадаран hалбарха совет арадай оюун бодолой хүгжэхэ хэрэгтэ үнэн сэхээр алба хэhэн байна. Эдэ бүхы зохёон байгуулхы дэмбэрэлтэ hайхан хэрэгэй эмхидхэлшэнь элитэ уран зохёолшо, мэргэжэлтэ журналист, аргагүй hайхан, зохидхон абари заантай, дэлгэр баян дулаан сэдьхэлтэй, гүнзэгы ухаан бодолтой Цыденжап Дондубон (Ц. Дон) байhан юм.

1975 он.

Монголой арадай революциин 69 жэлэй ойдо

АНДА НҮХЭДӨӨ АМАРШАЛАЯ!

Буряадай журналистнууд хүршэ Монгол ороной Сэлэнгэ, Булган аймагуудай журналистнуудтай үнинэй хани харилсаатай хүдэлдэг, дүй дүршэлөө андалдажа, бүхы һайниие ажал хүдэлмэридөө нэбтэрүүлхые оролдожо байдаг юм.

Энэ удаа бидэ Сэлэнгэ аймагай «Сүхэбаатарын туг» газетын урилга урма баяртай хүлеэн абажа, анда нүхэдтөө айлшалха аза талаанда хүртэбэбди.

Хани барисаанай хилэ гэжэ нэрлэгдэһэн Хяагтын тэмуужанда хилэ дабаха ушар шалтагаанаа мэдүүлжэ, уданшьегүй аха дүү Монгол орондо ерээд байбабди.

Жэлэй ямаршье сагта жэгтэй һайхан даа Монгол орон! Энэ удаа үргэн тала дайда аяар холо зэрэлгээтэнэ, хада майлын үбэрөөр хаа-хаанагүй адуу мал, хони ямаанууд бэлшэнэ... Хаа хаанагүй — холо ойгууршье дүн сагаан һэеы гэрнүүд нюдэндэ аятайгаар харагдана...

Хилэ дээрэ бидэниие хүндэтэйгөөр угтажа абаһан багжагар бэетэй, урин дулааханаар миһэрһэн шарайтай Сүндэбцэрэнгийн Базарсад машинын түргэн гүйдэл дунда аймагай ажалшадай ажал хэрэгүүд тухай, «Сүхэбаатарын туг» газетын зохёохы ажалтанай хүдэлмэри тухай хөөрэнэ.

— Газетэмнай 1948 оной майн 1-нэй үдэр хэблэгдэжэ эхилһэн түүхэтэй, мүнөө редакцида зохёохы табан хүдэлмэрилэгшэд ажалланабди. Бултадаа Монголой гүрэнэй университедтэ журналистын мэргэжэлтэй боложо гараһан, «абьяас бэлигэйнгээ хэмжээндэ сэтгүүлчид болож гарсан нүхдүүд» — гэжэ Базарнад, Бумдарь, Оюун болон бусад нүхэдтэйгөө бидэниие танилсуулна.— Жэлдээ газетэмнай 96 дахин гарадаг, долоон хоногтоо 2 дахин барлагдадаг. Газетэһээ гадна типографидамнай номууд хэблэгдэдэг. Хэблэлэй хэрэгые һайжаруулха, шэнэ технологи нэбтэрүүлхэ талаар арга боломжонуудые бэдэрнэбди, Хитадай Дотор Монголдо, Болгарида манай аймагай газетэ хэблэхээр мүнөө үе сагай һайн машинанууд бии гэлсэдэг, тэдэниие абажа, газетээ улам һайн шанартайгаар барладаг болохые хүсэнэбди, —гэжэ редактор үргэлжэлүүлнэ.

Дүшэн наһатай Базарсад-гуай Монголой улас түрын дээд сургуулиин (университет) монгол хэлэнэй, уран зохёолой факультет 1974 ондо дүүргэһэн байна. Сүхэ-баатар хотодо хоёр жэл багшалаад, удаань хоёр жэлэй туршада мэргэжэлэйнгээ талаар дүй дүршэл нэбтэрүүлхэ методистаар ажаллаһан байха юм. Удаань Арадай-Хубисхалта намын (партиин) комитедтэ найман жэлэй туршада уран элидхэлшээр хүдэлһэн намтартай. 1987 ондо Улаан-Баатарта Партийна дээдэ һургуули дүүргэһэн юм. Багшаар, лектороор хүдэлжэ ябахадаа, Базарсад зохёохы хэрэгээ үргэлжэлүүлжэ, богонихон сагай туршада зургаан ном хэблүүлһэн байна. Үшөө 1978 ондо Монголой Арадай Республикын Уран зохёолшодой холбооной гэшүүнээр абтаһан. Коммунист Базарсад партиин аймагай эмхидэ хүтэлбэрилхы ажалтанай нэгэн юм.

* * *

Арадай-Хубисхалта намын Сэлэнгэ аймагай комитедэй нэгэдэхи секретарь нүхэр Норовсамбуу хэды сүлөөгүй байбашье, бидэниие угтан абажа, аймагай ажабайдал тухай хөөрэбэ. Ерэхэ 1991 ондо Сэлэнгэ аймагай байгуулагдаһаар 60 жэл гүйсэхэ юм ха. Һүүлэй жэлнүүдтэ аймагай ажахы урма баяр түхөөмэ амжалта туйлажа, урагшаа нилээд лэ дабшаа юм байна. Аймагай ажахынуудта 472 мянган толгой мал тоологдожо, ороной хуряан абадаг орооһо тарянай 32 процентнь Сэлэнгэ аймагай ажахынуудта абтадаг байха юм. Малай ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ талаар һайн хубилалтанууд болоо. Хонидойнь 89 процент нарин нооһотой, үнгэрэгшэ жэлдэ аймагай һаалишад үнеэн бүриһөө дунда зэргынь 2850 килограмм һү һаагаад, мүнөө жэлдэ 3 мянганда хүргэхэ уялга абанхай гэжэ нүхэр Норовсамбуу хөөрэнэ. Хониднoo дунда зэргынь 2,8 килограмм нооһон хайшалагдана, 2000-дахи он болотор 3,2 килограмм хүргэгдэхөөр хараалагдана.

Аймагай дэбисхэр дээрэ — Баруун-Хараада, Дарханда, Сүхэ-Баатарта багсармал (холимог) тэжээл бэлэдхэдэг томо предприятинууд байгуулагданхай, Монголой олонхи аймагуудай, зарим ушарта Буряадайшье колхоз, совхозууд эндэһээ тэжээл абаашадаг юм байна. Аймаг дотор 16 госхоз байгуулагданхай, ажахы бүхэниинь 30-аад мянган малтай, эдэ бүгэдые гээлтэ хороолтогүй ондо оруулхаһаа гадна түл абаха, ашаг шэмыень дээшэлүүлхын түлөө малшадай нилээд ехэ оролдолго гаргадагынь элитэ.

Орон дотор тохёолдоһон эрхэ байдал, мүнөө үе сагта партийна хүдэлмэридэ болоһон хубилалтанууд тухай нүхэр Норовсамбуу һонирхолтойгоор хөөрэбэ. Общество дотор хүн зоной эдэбхи һүүлэй үедэ хэзээ хэзээнэйхиһээ түргэнөөр ургана. Урдань орон дотор ори ганса парти байһан һаа, мүнөө богонихон саг соо зургаан парти байгуулагдаһан байха юм. Байгша оной июлиин 29-дэ сомоной, аймагай болон Арадай Агууехэ Хуралай арадай депутадуудые һунгалта үнгэргэгдэхэнь. Мүнөө орон дотор (Сэлэнгэ аймагташье) энэ ехэ политическэ удха шанартай үйлэ хэрэгтэ бэлэдхэл эдэбхитэйгээр ябуулагдажа байна.

— Манай Монгол орониие залуу үетэнэй орон гэжэ дэмы хэлсэдэггүй. Энэ мүнөө боложо байгаа тэмсэлдэ залуушуул али партиин тала баримталнаб, тэрэл парти илаха гэжэ лаб этигэнхэйб,—гэжэ Норовсамбуу дарга хөөрэнэ.

Юу хэлэхэб, урдань нэгэ парти бүхы засаг гартаа баринхай, бүхы юумын түлөө харюусадаг байһан, харин мүнөө илангаяа Монголой Арадай-Революционно партиин апрель һарада онсо шухалаар зарлагдаһан съездын һүүлдэ олониитын дунда эмхидхэлэй, ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулхань хэсүү болоо юм байна. Интеллигенциин, залуушуулай дунда ябуулагдаха хүдэлмэри өөрын онсо түхэл маягтай, тодорхой хэлбэритэй байха зэргэтэй, энээниие намын (партиин) гэшүүд һайн мэдэжэ, элдэб онол аргануудые хэрэглэхэ гэжэ оролдоно. Үнгэрэгшэ хабарһаа хойшо партиин аймагай комитедтэ нилээд ехэ хубилалтанууд болоо. Урдань партиин аймагай комитедтэ дүн хамта 67 хүдэлмэрилэгшэ хүдэлдэг байһан һаа, мүнөө оройдоо 14 полит-хүдэлмэрилэгшэд үлөө. Аймагай комитедтэ таһагууд үгы, партийна хүдэлмэрилэгшэдтэ гэшүүдэй түлбэриһөө ороһон мүнгэнэй 30 процентнь түлэгдэхэ, партийна комитет бүхэн өөрын хамһабариин ажахытай боложо, продукци үйлэдбэрилжэ, гүрэндэ тушааһанай хэмжээгээр мүнгэ абажа, салин хүлһэндөө нэмэри абаха аргатай. Мүнөө аймагай комитедэй хүдэлмэрилэгшэд овощ ургуулха ажахытай болоһон, хүдэлмэрилэгшэдынь ээлжээгээр харууһалдаг. Нүхэр Норовсамбуу өөрөө 15 жэлэй туршада госхозой дарга ябаһан хадаа ажахы хүтэлбэрилгэдэ дүй дүршэлөө дамжуулан, ажахыгаа эрхилдэг юм ха.

— Партийна эмхиин зэргэнүүд али зэргээр хубилнаб гэһэн асуудал бидэниие һонирхуулба.

— Урдань жэлдээ дунда зэргынь 100—120 хүн партиин гэшүүнээр абтадаг байһан аад, байгша оной табан һарын туршада 204 хүн Монголой Арадай-Революционно партиин гэшүүн болоһон байха юм. Партиин зэргэһээ гараха ушар байгаагүй,—гэжэ нүхэр Норовсамбуу хөөрэнэ.

Хөөрэлдөөнэй үедэ аймагай болон манай республикын ажалшадай хоорондохи харилсаанууд жэлһээ жэлдэ улам үргэнөөр хүгжэнэ, арга шадалаараа туһалалсадаг гээшэбди, саашадаашье хани барисаагаа бэхижүүлхэмнай лабтай гэлдэбэбди.

x x x

Дархан хотоһоо баруун урагшаа Улаан-Баатар тээшэ зурыһан харгыгаар машинамнай «ульгамханаар» шуумайна, Баруун Хараа гэжэ нютагта госхоздо хүрэхэ зорилготойбди. Дарханһаа зуугаад модоной газарта оршодог энэ нютагта һүүлэй үедэ бороо ороһон, үргэн тала, бэлшээри һэргэнги, тойроод ногоон тала дайда нюдэндэ зохидоор үзэгдэжэ, тоолошогүй гэхээр олон мал хушууран, тиирэн бэлшэнэ. Эндэ-тэндэ малша зоной ажаһуудаг һэеы гэрхэнүүд холоһоо урин, даллан байһан шэнгеэр харагдаха юм.

Госхозой намын дарга (партийна эмхиие хүтэлбэрилэгшэ) Гантүмэр зургаадахи жэлээ энэ тушаалда хүдэлнэ. Урдань хэлхеэ холбооной техникээр хүдэлһэн, удаань заочноор юристын һургуули дүүргээд, арадай хиналтын эмхидэ хүдэлһэн, ажалай, ажабайдалай яһала дүршэлтэй хүн байба. Ажахыдань партиин 156 гэшүүн. Баруун Хараагай ажахы дүн хамта 7 мянган гектар газар тараалантай, тэрэ тоодо 700 гектарта хартаабха, 75 гектарта овощ ургуулдаг. Дархан, Улаан-Баатар хотонуудые огородой эдеэгээр, һүөр хангахаар мэргэжүүлэгдэһэн ажахы 6 мянган үнеэтэй юм байна. Үнгэрэгшэ жэл үнеэн бүриһөө (симментал үүлтэрэй үнеэдтэй) 2670 килограмм һү һааһан байна.

Юрын ажалшанай һэеы гэртэ орожо, манай эндэхи хүн зонтой танилсаха, яриха хүсэл байна гү гэһэн Гантүмэрэй асуудал бидэниие ехэ баясуулба.

...Хүнхэр хүр гэжэ тала газарта Хараа голой эрьедэ байһан хоёр һэеы гэр холоһоо сагааханаар харагдаба. Малай хорёо, мори унаагаа һойдог газар, хүүгэдэй нгадахань холоһоо обёоргдобо.

— Эндэ манай үнинэй малшан, мүнөө пенсидэ гаранхай Содбын Цэнд хүгшэн ажаһуудаг юм,—гэжэ Гантүмэр хөөрэнэ. Хүрэжэ ерэһээр мэндээ хэлсэһэнэй удаа гэрэй эзэн эхэнэр бидэниие урижа, хүндэмүүшэ ёһоор хоймортоо һуулгажа, сайлгагдаһан ногоон сайгаар хүндэлбэ. Дабһатай ногоон сай унда харясатай, ехэл дуратайгаар уужа, һониноо хөөрэлдэнэбди.

Жаран хоёр наһатай энэ эхэнэр урин сэбэр шарайтай зондаа, талын хүнэй ёһо заншалаар олон шашаг үгэгүй, тиигэбэшье айлшадай асуудалнуудта яһала дэлгэрэнгыгээр, тобшоор лэ харюусана.

...Цэнд хүгшэнэй нүхэрынь наһа бараһан. Тэрэ мүн лэ баһа ажалша бэрхэ хүн байһан, ханада бусад фото-зурагуудай дунда энгэртээ «Алтан гадаһан» орден болон медальнуудтай гэрэй эзэн байһан хүнэй дүрэ зураг анхарал татана. Цэнд хүгшэн өөрөө залуудаа олон жэлдэ һаалишанаар хүдэлһэн, «улсын абарга малшан» гэжэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн, олон медальнуудаар шагнагдаһан эхэнэр байба. Энэ айлайхи хамта дээрээ арбан үхибүүдые үргэжэ, зоной зэргэдэ гаргаһан. Абань хүбүүдтээ Эрдэнбэлиг, Эрдэншулуун, Эрдэнбаяр, Эрдэнсайхан, Эрдэндэлгэр гэжэ нэрэнүүдые үгэһэн, басагадынь мүн лэ гоё һайхан нэрэнүүдтэй — Цэрэннадмит, Цэрэндулам, Цэрэнлхам, Цэрэнхэнд, Цэрэнлхагва.

— Би мүнөө Эрдэндэлгэр гэжэ бага хүбүүндээ байнаб. Шэнэ гэр бариха ябуулга хэжэ байна даа. Модон манай эндэ хомор, нэгэ байшан барихада, 7—8 мянган түхэриг гаргашалагдаха болоно. Нэгэ машина модо асарһанайнь түлөө хүбүүн 700 түхэриг үгэнэ һэн. Теэд яахаб, хүбүүд басагадынь ургажа байна,— гэжэ хүгшэн хөөрэнэ. Тиигэһээр байтараа хүгшэн ялагар сагаан домбоһоо өөрынгөө нэрэһэн архяар хүндэлбэ, һүөр хэгдэһэн элдэб янзын эдеэн урдамнай элбэгээр табигдаба.

— Цэнд хүгшэнэй табан хүбүүд алдартай сайн явнаа,— гэжэ парторг Гантүмэрнай хөөрэнэ,— бултадаа Шаамарта техникын һургуули дүүргэжэ, механизаторнууд болонхой, гэр бүлын подрядаар 1200 гектар тараалан даажа абанхай, шэниисэ, горох тарижа, Баруун-Хараагай багсармал тэжээлэй комбинадта нилээд ехэ орооһо, тэжээл тушаадаг юм.

Бидэшье Цэнд хүгшэндэ хандажа, үмсэдөө ямар мал баридагаарнь һонирхобобди.

— Аминдаа мүнөө 47 үхэртэй, 60 хонитой, хорёод гахайтайбди, тэдэнээ харуулха гээшэш баһал юрын хэрэг бэшэ, —гэжэ хүгшэн хөөрэнэ.

— Аша, зээнэртнай хэды гээшэб?

— Таби һайса гаранхай байха. Ехэ басагамнай 42 наһатай. Зүүн Хараа хотодо дэлгүүрын дарга юм, юһэн хүбүүд, басагадтай. Тоолоо һаа, олонхиднай үнэр баян болонхой даа...

— Пенси тэдхэмжэ абадаг гүт?

— Абадаг даа, һарадаа 351 түхэриг үгэдэг. Яһала һайн гээшэ ааб даа,— гэжэ Цэнд хүгшэн хөөрэнэ.

— Үргэн талын дунда ухи хүбүүдээ хүл дээрэнь гаргажа, аша зээнэрээ харалсажа байдаг хүгшэнэй үдэр ажал хэрэгээр хэр дүүрэн байдаг бэ гэжэ һонирхобобди. Баһал манай хүдөө нютагуудта ажаһуудаг хүгшэн эжынэртэмнай адли туха сүлөөгүй байдаг юм хаш...

— Ажал хүдэлмэри дүүрэхэгүй. Үглөө эртүүр бодожо, 16 үнеэ һааха, тараг бурихэ хэрэгтэй, айруулаа табихаш, бислаг (сыр) шахаха, тогоогоо нэрэхэ, хоолоо хэхэ болохош, ухибүүдээрээ шуулдажа, түлеэгээ хюреэдэхэш. Барагдаха бэшэ,— гэжэ Цэнд хүгшэн урин дулааханаар миһэржэ һуугаа һэн.

Наранай ороходо багта һэеы гэрһээ гаража, оршон дэлхэйе сэдьхэлээ баясан хаража:

— Энэ Хараа голдотнай загаһан бии гү?— гэлсэбэбди.— Баридаг гүт?

— Загас байха, барижа болохгүй, нүгэлтэй,— гээд гэрэй эзэн эхэнэр богонихоноор харюусаба.

Уулзажа хөөрэлдэһэндөө баяр хүргэжэ тарахадамнай, Цэнд хүгшэн бидэндэ харгыдамнай хатааһан үрмэ, бислаг (сыр) үгөө һэн, тэрээндэнь Улаан-Үдэеэ хүрэтэрээ амаа хүрэжэ, Цэнд хүгшэндэ үреэлэй һайхан үгэнүүдые ухаандаа зэрюулжэ ябаа һэмди...

* * *

Гурбан үдэрэй туршада олон юумэ хаража үрдихэгүйш. Тиигэбэшье аха дүүнэртэйгээ, анда нүхэдтэйгөө багаханшье сагта уулзажа, талархалаа мэдэлсэжэ тарахада, үнэтэй ха юм даа.

«Сухбаатарын туг», «Найрамдалын Дархан» газетэнүүдэй редакцинуудта, партиин Сэлэнгын аймагай комитедтэ, Баруун Хараагай ажахыда уулзажа, шэнэ эрхим нүхэдтэй болоһондоо баяртайбди. Тэдэ бүхы найза нүхэдөө, Содбын Цэнд хүгшэниие, тэдэнээр дамжуулан, монгол бүхы аха дүүнэрээ арадай хубисхалай ойн баяраар һайндэрээр үнэн зүрхэнһөө амаршалнабди.

Р. ГАРМАЕВ.

ХҮРШЭНЭРНАЙ АЙЛШАЛ

Һаяшаг хүршэ Захааминай районой дуу, хатарай «Санага» ансамбль, Түнхэн нютагаар бэлиг шадабарияа хүн зондо харуулжа, халуунаар угтагдаба.

Урда сагһаа Түнхэнэй, Захааминай зон хоорондоо халуун харилсаатай, дүтын түрэл болодог байгаа юм. Түнхэнэйхид Захааминһаа бэри буулгадаг, Захааминда басагадаа хадамда үгэдэг бэлэй. Тиимэһээ һуурин бүхэндэ Санагаһаа түрэл гаралтай зоной олон байһаниинь гайхалгүй.

Ансамблиин гэшүүдэй олонхинь хүдөөгэй мэргэжэлтэд хадань, малша, таряаша зоной концертын программа түнхэнэйхид зүрхэндээ дүтөөр абана. Шагнагшад халуун альга ташалгаар Б. Жамьяновай, К. Уржановагай гүйсэдхэһэн дуунуудые үдэшэжэ байгаа һэн.

Хатарай бүлэгэйхид уян хатарнуудаараа баярлуулба. Илангаяа Б. Дармаев «Адуушанай хатар» үнэхөөрөө рёор һалхи татуулан гүйлгэһэн. Ансамблиин үнинэй гэшүүн В. ... гатай һайханаар хангюурдажа ... дэлгээ. Б. Тарбаевай шог зу... нилээд энеэлгээ.

Ужам Буряадайнгаа дуу ... бэрхээр гүйсэдхэдэг Санага ню... дууша хүбүүд, басагадай оюу... зон үндэрөөр сэгнэжэ, саашадаа ... тагууд тээшэ харгы замайнь ... дэхые үреэжэ байгаа һэн.

Б. Ш...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Санага» Түнхэндэ.

ГАЛАЙ АЮУЛ ЮУНДЭ БОЛОНОБ?

Ажаһуудалдамнай болон үйлэдбэри дээрэшье һүүлэй үедэ түймэрэй гарахань түргэдэнхэй. Энэ туйлай муухай аюулай тохёолдохогүйн тулада, тэрээнһээ һэргылжэ байха шухала гэжэ хүн бүхэн мэдэхэ, ойлгохо ёһотой аад, бодото байдалай харуулдагай ёһоор даншье тиимэ бэшэ. Галай аюулай зайсуулагдахын тулада хүн бүхэн нарин нягта, һэргэлэн, тэрэнэй хойшолон тухай жаахашье мартангүй ябаха ёһотой гээшэ ааб даа.

— Пенсионер Лифан Красинский (Мухар-Шэбэр) өөрынгөө үеын олонхи хүнүүдтэл адли, унтахынгаа урда хэбтээд, газетэ уншадаг һэн. Оронойнь хажуудахи журнальна шэрээхэн дээрэ хүбхэгэр газетэнүүд ханын лаампын дулаахан гэрэлдэ тодоор харагдан, уншаха дурыень татадаг һэн. Нэгэтэ тэрэ уншажа байһан газетээрээ нюурга хушаад, бодолгото болон хэбтэтэрээ, өөрөөшье мэдээгүйдөө унташоо. Л. Красинский энэ нойрһоо һэрихэ үйлэгүй байгаа. Дайнай ба ажалай ветеран лаампаһаа боложо шатажа эхилһэн газетынгээ утаандань хахажа үхэшөө ха юм.

Энэ ушар 1990 оной январиин 19-дэ болоо. Тэрэнэй һүүлээр хоёр недели шахуу сагай үнгэрһэн хойно Дээдэ-Жэрэм, Харацай һууринуудта эгээл иимэ хоёр ушар тохёолдоһон байна. 1910 ондо түрэһэн В. Лапин, 1903 ондо түрэһэн А. Третьякова гэгшэд һүни унтараагдаагүй гэрэлһээ боложо носоһон галда шатажа, сагһаа урид наһа бараһан байха юм.

Байгша оной февраль һарын нэгэ һүни Северобайкальскдахи 12 байратай байшан соо түймэр гаража, досоонь байһан бараатаяа хамта хахад байшангынь шатажа, хэдэн хүн галда дүрэжэ, ехээр шархатаһан байгаа. Харин түймэрэй болоһон газарта үглөөдэрынь 1954 ондо түрэһэн эрхэтэн А. Н. Дорофеевэй үхэһэн бэе олдоо һэн. «Тыйский» совхозой хүдэлмэришэн шал мяхан һогтуу байһандаа, галһаа тодхортожо, наһа барашоо ха юм.

Нийтын зөөри хамгаалха, адууһа мал харууһалха хэрэгтэ галай аюулгүй байдалые сахиха шухала гэжэ бүгэдэндэ мэдээжэ. Тиигэн гэхэдэ, эндэ тэндэ түймэр гараад лэ, малай тоо толгой үсөөрөөд лэ байха юм. Жэшээлхэдэ, байгша оной январиин 21-дэ Хяагтын районой Харанхы тосхондохи «Хани барисаан» гэжэ кооперативай 11 тугал, 32 үнеэн, 68 гахай болон 14 хонин дүрэжэ, хамта 40 мянган түхэригэй гарза болоһон байна. Мал харууһалагшын нэгэнэй малайнгаа байра соо тамхинай гал унагаагаагүй һаань, иимэ муухай юумэн тохёолдохогүй байгаа. Гэхэ зуура, хүнүүдэй тамхи татаха, архи ууха муу муухай заншалнаа манай обществодо, гүрэн түрэдэ хэды ехэ хохидол үзүүлэгдэнэ гээшэб?

Тэрэл тамхинһаа боложо, гүйжэ ябаһан машинын кузов носожо эхилхэдээ болохо байна. Сэлэнгын СПТУ-гай «ЗИЛ» машинын жолоошон А. Буерачный гэдэг Улаан-Үдэһөө училищиингаа һурагшадта хубсаһа абаашажа ябаһан аад. Хяагтын дардам харгын 18-дахи километр дээрэ кузовайнгаа дүрэжэ байхые харажархёо. Сэлеэн соогуур гүйлгэжэ ябаһанаа байжа, олоной туһалһанай ашаар машинаяа дууһыень дүргэнгүй, абаржа шадаһан байна. Ушарынь гэхэдэ, өөрынь татажа һууһан тамхинай гал кузов соонь унажа, гал болоһон байгаа.

Иимэ баримтанууд олон. Буряад орондо тамхинай галһаа тодхортожо, 1989 ондо 464 түймэр гараһан байна. Энэнь 1988 онойхиһоо 41 процентээр олон болоо. Харин гарза хохидолойнь ургалта 3,7 дахинаар дээшэлээ.

Түймэрэй гараһан ушарнуудые, үзүүлэгдэһэн гарза хохидолойнь хэмжээе тоолохо болоо һаа, айдаһаар хүрэмөөр жэшээнүүд олон байна. Теэд энэ шухала бэшэ. Шухалань юуб гэхэдэ, һали-боли, хайша хэрэг байдаг харюусалгата тушаалтадһаа хатуугаар асуухаар болоо гэжэ һанагдана. Түймэр гээшэ ямар ехэ хохидол, зоболон, уйдхар гашуудал асарнаб даа? Энэниие ойлгохоор болообди, нүхэд.

О. МЕРКУЛОВ,
Буряадай АССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын хүдэлмэрилэгшэ.

ҺОНИРХОЖО УНШАХААР

КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй «Архидалга ба алкоголизмые зайсуулха талаар хэмжээнүүд тухай» тогтоолой ёһоор, архидалгагүй байдалай түлөө тэмсэхэ Бүхэсоюзна һайн дуранай бүлгэмэй орган болохо «Архидалгагүй байдал ба соёл» гэһэн журнал 1986 онһоо хойшо гаража эхилээ гэжэ бултанда мэдээжэ. Һарадаа нэгэ дахин хэблэгдэһэн гарадаг тус журнал соо олон һонирхолтой материалнууд толилогдодог юм. Жэшээлхэдэ, тус журналай байгша оной нэгэдэхи номер соо толилогдоһон «Социал-демократиин хэлэхэ юумэн бии» гэһэн статья дотор 1910 оной январь һарада, тэбхэр 80 жэлэй саада тээ архидалгатай тэмсэхэ талаар Бүхэроссин 1-дэхи съездын хүдэлмэри тухай хэлэгдэнэ.

Революционно түрүү үзэл бодолтой хүдэлмэрилэгшэд тус съездын хүдэлмэридэ хабаадаха зорилго урдаа табиһан байба. Тиимэһээ РСДРП-гэй «Социал-демократи» гэжэ газетэ тус съездэ бэлэдхэлдэ эдэбхитэйгээр оролсохыень партийна организацинуудые уряалха зуураа «...алкоголизм тухай асуудалнуудые өөрынгөө хамтын зорилгонуудтай холбохо ёһотойбди. Болохоёо байһан съезд дээрэ социал-демократиин хэлэхэ юумэн бии» гэжэ бэшэһэн байдаг.

Архидалгатай ба алкоголизмтай тэмсэхэ гээшэ шухала гэжэ хүдэлмэришэн анги тоолодог байгаа. Профсоюзай, соёл-гэгээрэлэй эмхи зургаанууд, мүн большевигүүдэй нүлөө ехэтэй газарта архидалгатай тэмсэл ябуулагдадаг һэн. РСДРП-гэй Петербургын ба Московско комитедүүд архидалгада эсэргүү листовконуудые тараагаа юм. Тэдэ листовконууд соонь архидалгын социальна уг үндэһэн элирүүлэгдэдэг һэн.

Съездэ хабаадаһан хүдэлмэришэн делегадууд үгэ хэлэхэдээ, «ажалшадай харанхы мунхаг, эрхэгүй, үлэн хооһон, үгытэй ядуу байдал архидалгын гол шалтагаан болодог» гэжэ зааһан байдаг. Жэшээлхэдэ, хүдэлмэришэн А. И. Яцыневич үгэ хэлэхэдээ, «архидалга ажалшадай һүүлшын мүнгые «хуулитаар» һуулижа абаха арга хаанта засагай банкда олгоно» гэжэ хэлээ бэлэй.

Большевигүүдэй платформо соо, нэгэдэхеэр, хүдэлмэришэдэй дунда элүүр энхэ, архидалгагүй байдал тараан дэлгэрүүлхэ, хоёрдохёор, архидалгатай тэмсэл хүдэлмэришэдэй ангиин тэмсэлэй хуби болгохо, гурбадахяар, бага зэргээр архи ууха тухай бэшэ, харин архидалгые эрид хизаарлаха тухай идхалгын хүдэлмэри ябуулагдаха ёһотой гэжэ хэлэгдэһэн байдаг.

1905—1907 онуудай революциин бута сохигдоод байһан үедэ хаанта засагаархид юундэ иимэ съезд зарлаха болоо юм гээд асуужа болохоор ааб даа.

Хаанта засаг революционно хүдэлөөнэй улам шангадажа байха үедэ элдэб реформо үнгэргэжэ гү, али болон бусад хэмжээнүүдые абажа, «ажалша арад зониие революционно хүдэлөөнһөө холодуулха, арад зоной һанаае амаруулха» гэжэ оролдодог байгаа. Архидалгын дэлгэрэн үргэдэжэ байһаниие хараада абажа, хаанта засагые ба мүргэл шажанаа тойрон, нягтаран жагсаха гэһэн уряа гаргадаг байгаа юм.

«Архидалгагүй байдал ба соёл» гэһэн журналай 5-дахи номер тухай хэдэн үгөөр саашань дурдая.

СССР-эй арадай депутат, уран зохёолшо Василий Иванович Беловтой хөөрэлдөөн тус номер соо дурадхагдана.

— Мүнөө заримашуул бага зэргээр архи ууха ябадалые зүбшөөдэг болоно байна. КПСС-эй ЦК-гай зарим ехэ тушаалтад архиин бюджет һайшаагаа. Һаяшаг, СССР-эй Верховно Соведэй гурбадахи сесси дээрэ арадай депутат Сазонов үгэ хэлэхэдээ, архидалгатай ба алкоголизмтай тэмсэл соносхоһон зарим хүтэлбэрилэгшэдые харюусалгада хабаадуулха хэрэгтэй гэжэ хэлээ. Сазоновой хэлээшээр болоходоо, манай правительство арад зондоо архи багаар уулгана. Энээндэнь би харюу үгэхэ баатай болоо һэм,— гэжэ В. И. Белов хөөрэнэ.

Саашадань уран зохёолшо «минии түрэл колхоздо 11 хүн архиһаа боложо, наһа бараһан байгаа. Би энээн тухай бэшээ һэм. Тэрэниие уншаһан хүнүүд намда олон бэшэгүүдые эльгээгээ. Һая би «СССР-эй Верховно Соведтэ нээмэл бэшэг» ababaб. Москвагай, Кемеровэй, Рязаниин, Полтавын, Бакугай, Тбилисиин, Целиноградай, Ногинскын олон мянган ажалшадай гар табилгатай энэ бэшэг соо архиие наркотик гэжэ тоолоод, тэрэниие гаргаха ябадалые хууляар хориходо эрилтэ табиба. Энэнь тон зүб эрилтэ гээшэл!»

Архидалгагүй байдалай түлөө тэмсэхэ Бүхэсоюзна һайн дуранай бүлгэм (ВДОБТ) хүнүүдэй этигэл найдабариие харюулжа шадаагүй. «Арад зоной архидалгагүй байдалай түлөө тэмсэлэй холбоон» гэһэн хүдэлөөндэ найдахаар ха гэжэ уран зохёолшо тоолоно.

Мүнөө ороной экономико, ороной хуби заяан зоной һанаае зобооно. Тиимэһээ арад зомнай архидалгые дэмжэхэгүй байха гэжэ этигэжэ байһанаа уран зохёолшо элирхэйлнэ.

С. ОЧИРОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Архидалгатай тэмсэлдэ зорюулагдаһан плакадуудай конкурсдо илаһан плакадуудай нэгэн. «Архидалгагүй байдал ба соёл» гэһэн журналһаа абтаба.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Советскэ Союзай Коммунис партиин XXVIII съезд Москвада июлиин 9-дэ хүдэлмэриеэ үргэлжэлүүлһэн байна. Газетын нэгэдэхи хуудаһанда съезд тухай информационно мэдээсэл номерто үгтэбэ. «Байдалай орёо байһые ойлгон мэдэржэ» гэһэн гаршаг доро съездын тоосоон толилогдобо.

«Гоё һайхан байгаали, хүндэмүүшэ зохид хүн зон»— США-гай СССР-тэ байдаг элшэн сайд Джек Мэтлогэй Буряад орондо ерэһэн тухай фото-мэдээсэл газетын нэгэдэхи хуудаһанда толилогдоо.

Гэрэй эзэн эхэнэр бүхэн ЛВРЗ-гэй үргэн хэрэглэлэй эд бараан —«Баярма» электровафельницада дуратай. Теэд тэрэниие хаанаһаа худалдан абахаб? ЛВРЗ-гэй коллектив республикынгаа хүн зониие энэ зүйлэй эд бараагаар хангаха аргатай гү? «Хоморой зүйл хэдытэб?— энэ гаршаг доро толилогдоһон статья дотор энээн тухай хэлэгдэнэ.

Үнгэрһэн жэлэй февральһаа «Дорожник» гэжэ кооператив Яруунада хүдэлнэ. Теэд мүнөө болотор кооператив өөрын фондгүй, олоһон мүнгэеэ өөрөө хэрэглэжэ шаданагүй. Тэрэнэй шалтагаан тухай «Засаг хэрэглэхэ саг ерээ» гэһэн гаршагтай статья дотороо С. Убеев бэшэнэ.

Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй «1990 ондо республикын хүн зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангалгые һайжаруулха талаар хойшолуулашагүй хэмжээ ябуулганууд тухай» гэһэн тогтоолой бодото хэрэг дээрэ хэр бэелүүлэгдэжэ байһан тухай газетын корреспондент А. Базархандаевай статья дотор хэлэгдэнэ.

«Зуун жэлнүүдэй оршомдохи түүхэ ба общество» гэһэн Байгалай бүхэсоюзна түүхын түрүүшын һургуули һаяхан Эрхүүдэ боложо үнгэрһэн байна. Москвагай, Ленинградай, Свердловскын, Новосибирскын, Улаан-Үдын, ороной бусад городуудай эрдэмтэд тэрэнэй хүдэлмэридэ хабаадалсаһан байна. Газетын гурбадахи хуудаһанда толилогдоһон «Эрдэмтэдэй һургуули» гэһэн А. Чингисовэй мэдээсэл дотор энээн тухай хэлэгдэнэ.

Буряадай бэлигтэй бэрхэ поэт, сагһаа урид наһа бараһан Ким Ильинэй зохёохы ажал тухай В. Петоновой зураглал номерто үгтөө. Амиды мэндэ ябаһан һаа, поэт эдэ үдэрнүүдтэ түрэһөөр 60 жэлэйнгээ ойе тэмдэглэхэ байгаа.

Хилын саана боложо байгаа һониной дээжэ заншалта ёһоор мүнөөдэрэй номерто үгтэнэ.

«Элинсэг хулинсагуудайнгаа юһэн туг доро»— зунай найр наадан —«Ехэ тайлган» дээрэһээ В. Сыдеев, П. Цырендоржиев, Ц. Цыренжаповай хэһэн репортаж иимэ гаршаг доро үгтөө.

НАШ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23

Телефоны редакции: редактор —2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23, промышленности и строительства —2-61-35, агропромышленный —2-64-26, 2-63-86; советского строительства и быта —2-69-58; культуры и школ —2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров —2-67-81; корректорская —2-33-61; выпускающие— 2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск —35-73, п. Хоринск —55-6-90, г. Закаменск —31-61, п. Кырен —91-9-79. п. Агинское —3-40-69. Директор издательства —2-37-32, бухгалтерия —2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50901.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Ди... ректор 2-40-65. Н-00430. Заказ № 158.